

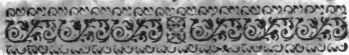
HIERONYMI MAGII
DE
TINTINNABVLIS
LIBER POSTVMVS.

FRANCISCVS SWEERTIVS F.
Antwerp.
NOTIS *illustrabat.*

HANOVIAE
Typis Wecheliani, apud Claudium
Marnium & heredes Ioannis Aubrii.
MDCCLVIII.

*Natalibus, ingenio & doctrina
ill'stri Viro*

CHRISTOPHORO
VAN ETTEN I.C. ET
Vrbis Antwerp.

Senatori,

FRANCISCVS SWEERTIUS F.
S. D.

BVIT olim hoc studiorum
genus, quo prisca gentium
ac populorum ritus e te-
nebris eruuntur, in hono-
re & pretio: quod hodie vsq; adeo a-
pud imperitos euiluit, vt in eo qui vi-
gilent, infra vltimæ sortis homines,
collocentur. Grammatici, vocularu
aucupes, ad serua inepti, in ludicris oc-
cupati habentur. Apud te sanè suus
litteris honos constat: vnus ex iis es,
qui politiores artes cum gloria colui-
sti & colis, earumque cultores foues,

4
nec apud imperitos iacere pateris.
Hoc generi tuo à Natura insitum ef-
se videtur, vt litteris ornamento, lit-
teratis præsidio sitis. Dum nuper ita-
que incido in hæc postuma HIERO-
NYMI MAGII viri doctis. TIN-
TINNABVLA, quæ olim ille dum
seruitutem seruit, tam liberale inge-
nium apud Byzantios inter compe-
des, sine librorum præsidio confarci-
nauerat, duplex illico voluptas sub-
oritur animo meo eiusmodi rerum
studiosissimo, vna quod de humani-
oribus litteris earumque amantibus,
si hunc libellum damnatum tenebris
donarem luce; altera quod de te hu-
manissimo eruditissimoque viro, si
hunc ipsum tuo nomini potissimum
inscriberem, nouam materiem be-
nemerendi essem consecutus. Neque
sum tamen tam iniquus rerum æsti-
mator, cum hoc facio in præsentia,
quod iampridem me esse facturum

constituerã, vt hanc meam qualem-
cunque operã lucubrationibus MA-
G I I copulatam, purem esse eiusmodi,
qua tuo merito vel dignitati pos-
sit respondere. Mecum certè tam hu-
maniter & beneuolè egisti; vt omni
sensu carere me oporteat, si grati a-
nimi memoriã, tuam humanitatem
non prosequar, & hoc quicquid est
operæ, tibi non inscribam, cui nihil
non gratum esse possit, quod ad litte-
ras illustrãdas, & vetera è situ eruẽda,
faciat. Scio enim quãm te & Parẽtis
Clariss. toto Belgio deprædicata in-
tegritas, & tot iam annos probata
industria in comæatibus militum
procurãdis: Scio, quãm telectissimæ
coniugis prudentiss. pater, Belgicæ
pacis, siue cū exteris, siue cum incolis
conciliãde optimus architectus: Scio
demùm quãm tua te tã illustris mo-
rũ nobilitas & eruditio, quibus velu-
ti legitimis gradib. ad altiora natus,

6
Senatorio ordine in Vrbe vrbiū (sic enim meritò illam vocat DELICIVM MVSARVM IYSTVS LIPSIVS) sis nuper inscriptus, omnium concurrente calculo cohonestet. Proinde quod dixi, præsens opusculum non defero vt par aut dignum te, qui longè maioribus es superior, sed vt mei in te amoris planè singularis extet qualifcunq; testificatio, dum maiorum vigiliarum opus te dignū (si Deus modo longiorem vitæ vsuram, benignè concedat) adorno. Mea igitur qua benignitate soles, amplectere, & auctoritate tua me aduersus maleuolorū calumnias, tuere. Vale æternū.
Antuerpiæ. Ex nostro musæo, Anno partæ salutis **CLIO IOCVIII**. Kal. Augusti. **NICOLAO ROCKOXIO & HENRICO HALMALIO COSS.**

E L O.

ELOGIUM
 HIERONYMI MAGII,
 POTISSIMUM E SCRIP-
 ptis eius.

HIERONYMVS MAGIVS
patriã habuit apud Insubres
Anglariam ditionis Medio-
lanensis; quæ vrbs & alios pa-
rentũ memoriã doctrinã claros viros pro-
tulit, in his PETRVM MARTYREM,
non Etruscum illum, sed rerum Hispani-
carum ac noui orbis per decades scripto-
rem: magnum quoq; illud sæculi decus tu-
lit ANGELVM CANINIUM eruditis
linguis ad miraculum eruditum: Syriacã
enim Grammaticam dedit, ac de Hel-
lenismis aureũ sanè opus, vertitq; Sim-
plicium in Epicteti enchiridion. Igi-
tur MAGIVS litteris non leuiter ab ado-
lescentia tinctus, atq; adeò, vt erat exci-

tato ingenio fidaque memoria, imbutus, ad legendum se dabat, librorum ut belluo videretur. Quemcunq; librum semel arripisset, nulla nec obscuritate terreri, nec novitatis illecebra adduci potuit, ut de manibus deponeret, priusquam pervenisset ad metam. Audiuit attentè FRANCISCVM ROBORTELLVM Vtinensem Bononia Doctorem Eloquentia atq; Historia, qui cum CAROLO SIGONIO de laude eruditionis sic contendebat, ut hic scriptis longè anteciret, ille sermone stupendus dicendique acrimoniâ omnium in se ora vultusq; cōverteret. Hinc sitim affatim cum litteris atq; historia explevisset, ad Iurisprudentiam se, Græcis etiam litteris probe instructus, sic contulit, ut decurso de nunc spatio scriptis eandem in lucem evulgatis, illustrare non mediocriter (ni fata impedissent) cogitaret. Multa enim id generis, sollemni quorundam more, posteros expectare iubet, sed spes mors intempesta clusit. Edidit autem su-

perstes hæc ferè: Annotationes uberes
 post Gybertum Longoliũ Belgam in Æ-
 milium Probum, de vita excellentiũ
 Græciæ Imp̃p. à quo multa Dionysius
 Lambinus audacter mutuatus, taciturni-
 tate (ut ne nominare quidem sustineat)
 ingrati vix crimen effugit. Mox De mũ-
 di exustione & die iudicii, ex Stoica-
 rum veterumque sententia copiosè disse-
 ruit, ac Basilea utrunque opus foras abire
 permisit. Ad hæc Venetiis, ubi & Typo-
 graphis operam nauasse fertur, Varia-
 rum lectionum, seu Miscellaneorum
 lib. iv. multa sanè lectionis argumenta.
 Iudex hinc causarum militaris a Venetis
 in Cyprum missus, ius dixit. Obsessã dein
 à Turcico exercitu Famagustã, quæ Sala-
 mis quondam dicta, anno Virginei partus
 supra millesimũ & quingentesimũ primo
 & septuagesimo, ac vertente anno, die v.
 Augusti captã, captiuis contra fidem da-
 tam à perfida natione Christianis, & M.
 Antonio Bragadino urbis Præfecto (quod

vel meminisse refugit animus) iussu Mu-
 staphæ Bassæ, viuo excoriato, MAGIVS
 calamitatem non effugit, sed viuus in ho-
 stium potestatem veniens, in Asiam abdu-
 ctus, seruitutem Iudex seruiit. O casum
 tristem ac miserandum! Conscripsit è me-
 moria ferreas gestans catenas De Tin-
 tinnabulis commentarium, quibus
 Turciam carere animaduertat, quan-
 tus rerû thesaurus sit memoria, ostendens.
 Eum obtulit D. CAROLO RYMIO, no-
 bili Gandauensi, qui Cesaris Maximilia-
 ni Legatum Byzantii agebat, donauitq;
 PHILIBERTVS RYMIVS Gandauensis
 Senator Soc. IESV Patrib. qui ne labor
 fundit' interiret, NOTIS nostris illustra-
 tum exire permiserunt, ut hac qualiacun-
 que qui leget, humanarum rerum vicissi-
 tudinem calamitatemq; formidare assue-
 scat. Commentatus quoque erat paulò an-
 tè, quàm à barbaro Mahomete Bassa cru-
 deliter strangularetur, De Equuleo, e-
 iusq; questionis forma, à nemine hæctenus

*rectè intellectâ, quæ THOMÆ SEGHE-
TO Britanno v. CL. posteritas feret ac-
ceptum. Atque hæcenus quæ in lucem e-
uulgata leguntur. Adiciam quæ passim e-
diturum se promiserat, præsertim Notis
ad Æmilium Probum, si fortè apud incu-
riosos heredes adhuc delitescerent.*

In Bucolica P. Virgill Maronis.

De antiquorum prandiis & cœnis.

Annotationes in A. Gellium.

Hortorum libros.

De machinis ex Heronis libro *περὶ πο-
λεμικῶν ὀργάνων.*

De urbium expugnatione, *Italicè.*

De urbium propugnatione, *Italicè.*

De urbium architectura.

Necrotaphologia *seu* de sepulchris
& sepeliendi ritu lib. x.

Miscellaneorum lib. iv.

Μισοπυγίας lib. v.

*Hæc ad philologiam pertinent. Ad Ius
verò Ciuile:*

Lexicon Iuris.

12 ELOGIUM H. MAGII.

Annotationes in Institutiones Iuris,
Ad L. Iuliam de adult. L. Cùm vir
nubit.

Apophyades ad Budæi annotatio-
nes in Pandectas.

*Amicis usus est familiariter summis eru-
ditiōe viris, ut ferè è studiorum morum-
que similitudine coniunctio firmaq; nasci-
tur amicitia, in his PETRO ANGELIO
BARGÆO, principe ævi sui Poetarū, qui
doctos illos Kurnyelixcōv post Oppianum li-
bros lusit; FRANC. item, ut diximus, RO-
BORTELLO & OBERTO GIFANIO
Burano Belga I. C. ac Philologo insigni.
Taceo ceteros.*

P. LVDOVICVS MEDARDVS
SOC. IESV IN LIBELLVM DE
TINTINNABVLIS.

*Compedibus vincētus dum TINTINNABVLA pulsat
MAGIVS, era quidem, muta sed æra ferit.
SWEERTIVS hac eadē calamo dū postuma tractat,
Quid facit? æra prius muta, sonora facit.*

INDEX CAPITVM LIBRI
de *Tintinnabulis* siue *Campanis*.

- D**E *Tintinnabuli* voce, & quã vere Ioannes Tor-
tellijs, atque alij *Tintinnabula* apud anti-
quos fuisse negauerint. CAP. I.
- De primo *Tintinnabuli* inuentore. CAP. II.
- De maioribus, publicisque antiquorum *Tintinna-
bulis*. CAP. III.
- De *Tintinnabulis* sepulcri Porſenæ Tuſcorum Re-
gis. CAP. IV.
- Quis olim vsus eſſet *Tintinnabuli* in priuatis Ro-
manorum ædibus. CAP. V.
- An apud antiquos horæ, vt hodie, *Tintinnabuli* ſo-
no diſtinguerentur, Luciani locus antea obſcurus
declaratus. CAP. VI.
- Deæ Syriæ ſacerdotem vti conſueuiſſe *tintinna-
bulo*. CAP. VII.
- Bruta quoque *Tintinnabuli* ab vsu non exclu-
di. CAP. VIII.
- De *Tintinnabulis* Hebræi ſacerdotis. CAP. IX.
- Quis minorum *Tintinnabulorum* publice olim a-
pud antiquos vsus. CAP. X.
- De *Tintinnabulo* eorum, qui ad ſupplicium duce-
rentur, & triumphantis Imperatoris. CAP. XI.
- De antiquorum Tympano quod *Tintinnabula*
multa contineret. CAP. XII.
- De ſuperiorum ſæculorum caſtrèſi Campana. Ac-
cuſſii locus declaratus. CAP. XIII.

De virtute tinnitus æris, & *Tintinnabulorum*. CAP. XIV.

Tintinnabulis, Turcarum & Græcorum templa carere. De *Symandro*, & *Agiosydiro*. CAP. XV.

De turribus, quæ *Tintinnabulis* dicantur. CAP. XVI.

Tintinnabulorum, siue *Campanarum* tinnitu hodie è templorū turribus quibusdam in urbibus musicos concentus magna cum voluptate exprimi. CAP. XVII.

De minorum *Tintinnabulorum* vsu apud principes viros, & magistratus ciuitatum. CAP. XVIII.

De *Tintinnabulis*, quæ ædium foribus alligantur. CAP. XIX.

De *Campanarum* conficiendarum, & suspendendarum arte, & qua ratione statere non magno earum pondus deprehendi possit. CAP. XX.

HIERONYMI MAGII

PRÆFATIO

*In librum de Tintinnabulis siue
Campanis,*

Ad Illustrissimum, & Magnanimum

D. D. CAROLVM RYM,

GANDAVENSEM,

MAXIMILIANI semper AVGVSTI

IMP. ORATOREM.

PLAVTVM Latina lingua
auctore nobilissimū, Chri-
stianorū Imperatoris sem-
per Augusti Orator illu-
strissime, in pistrino è fabu-
lis suis nonnullas scripsisse,
mirum tibi fortasse ali-
quando visum est. Mira prorsus res modo tibi
absque dubio videbitur, me captivum, & Turca
hominis seruum, in ergastulo, libris omnino, &
memorie admaniculis carentem (vix enim tuni-
catus è clade Cyprica superfu) hunc de Tintin-
nabulis libellum composuisse; vt Homerum o-

innigens alioqui virtutis parentem mendacii
 quis insimulet, quod Iouem seruis dimidiū men-
 tis abstulisse, memoria prodiderit. Quamquam
 Philosophos, atque auctores non contemnendos,
 seruos fuisse, Aulus Gellius, & Macrobius, ut
 alios omittam, attestatur. Verum enimvero, He-
 ros, atq; here Illustrissime, illud te ignorare nolim,
 DEVM OPT. MAXIMUM, qui me ex innume-
 ris terrae, & maris periculis seruauit, huc per du-
 ctō etiam praesto adfuisse, videri facile posse: si-
 quidem ea ferē omnia mihi suggestit, quae per o-
 cium olim litteris mandaueram, & Cyprum me-
 cum detuleram, ut relegens aliquando ex animo
 grauiores curas, & molestias depellerem. Quam-
 obrem est quod eo etiā nomine eius numini gra-
 tias agam immortales, praesertim cum te, D. Il-
 lustrissime, salutandi occasionem nactus sim.
 Est enim in more positum, ut qui litteris operam
 non pœnitendā nauarunt, quos conscripserint li-
 bros, honoris ergō tui similibus principibus viris
 offerant, & huiusmodi muneribus eorum grati-
 am demereantur. Feci autem libens ut hunc ti-
 bi librum dicarem, cum praeter DEVM Opt.
 Maximum in te vno huius calamitatis meae
 salubre remedium positum esse, & abs te vno sa-
 lutem meam petendam esse intellerem. Quan-
 doquidem tu Christianorum Imperatoris, litte-
 ratorum hominum amatoris summi, Christiana
 pietate,

pietate, & virtutum omnium choro insignis Legatus, non sine diuino numine in hanc urbem melioribus auspiciis quam Roma fuerit (ut Iustiniani Imp. verbis utar) fundatam missus videris, & prater maximi ponderis legationem, oppressorum seruitute Christianorum patrocinium susciperes, usque adeo, ut ad te tanquam ad Flaminem Dilem, seu potius tanquam ad augustissimam Imperatoris statuam, quod olim miserorum hominum, praesertim seruatorum praesidium esse consuevit, captiui Christiani, qui huc frequentes à Christiano orbe deuehuntur, ac protrahuntur, confugerent, tuosq; ad pedes prouoluti auxilium exposcerent. Iure igitur, patrone optime, hoc ego quauis exiguo munere te salutandum, & colendum esse duxi, & ad te, tanquam ad MAXIMILIANI Inclyti Imperatoris Imperatoriis omnibus virtutibus refertam imaginem, ac statuam confugio, iure tuos ad pedes, Heros maxime, supplex procumbo, opemque imploro, & mihi omnino persuadeo, nullo te pacto Christiano homini deesse velle, praesertim cum is sim, qui scriptis meis pridem rem litterariam nonnihil promouerim, ac in futurum non parum promouere possim. Nam cum in bonarum litterarum studiis aetatem consumpserim, libros quinque de Mundi exustione, & die Iudicii conscripsi, quos typis suis Basilea Henrichus Petri superioribus annis excudit: ite com-

mentaria in Æmilium Probum, eiusdē Henrichi prelo representata: præterea Miscellaneorum, seu Variarum lectionum libros qua-

* ut de machinis Belgicis, de Urbium expugnatione.

tuor, & alios* Italica lingua non parui momenti libros, quos Venetiis impressos, ac ubique venales te legisse, aut saltem apud bibliopolas Viennæ Austriæ, aut Praga cōspexisse arbitror. Quibus libris tanquam ingenuis, hic veluti verna à seruo homine (proh dolor) in ergastulo genitus, editusq, quo pacto rectè sociari possit, non satis perspicio; nisi (quod fieri posse video, ac spero) tam prospera ille utatur fortuna, ut me postlimini iure per te in pristinum statum facile reducto, ingenuitatis beneficium adipiscatur. Si vero me spes minimè fallat, & eam, quæ id præstet, mihi citò diem illucescere videam; te mihi Deum fuisse, posteritati proderè ac prædicare potero, ac dum viuam cum Virgilio de te semper loquar,

Nanque erit ille mihi semper-deus, illius aram
Sæpe tenet nostris ab ouilibus imbuet agnus.

Tibi vitam, tibi libertatem, qua nihil mortalibus, ac etiã brutis, carius esse consuevit, tibi fortunas omnes debebo. Variis periculorum fluctibus iactatus, iam prospera ac secunda aura, Illustrissime D. in ades tuas tanquam in portum me propelli, videre videor, iam limen saluto, iam postes, iam atrii pavementũ exosculor, & ab atriensibus seruis excipior: iam raso capite, hoc est (ut rectè

Eutro-

*Eutropius ait) seruitute deterfa, pileum Panno-
nicum (pileum olim fignum fuiffe libertatis, opti-
mè noftri) tuis è manibus accipio : te Dominum
meum, te deum faluto: iam longarum arumarũ,
iam duri laboris, iam minarũ heriliũ obliuifcor.*

*Sed iam tempus eft vt ad propositã de Tin-
tinnabulis feu Campanis tractatio-
nem deueniamus.*

DE TINTINNABVLI VOCE,
 & quàm verè Ioannes Tortellius, atq; alii
 Tintinnabula apud antiquos
 fuisse negauerint.

CAPVT I.

INTER multa, Orator Illustrissime, quæ homines iure sociati excogitarunt, non postremum sibi locum vendicant TINTINNABVLA: siquidem his commodè diei noctisq; horæ distinguuntur, magistratus, comitia minora, maioraque conuocantur, sacerdotes diuinum ad cultum, & multi mortales ex vrbe quamuis magna excitantur, & sonitu crepituque non ingrato, vt in ecclesias frequentes conueniant, allici, & quasi rogari cõsueuerunt: & quibus, cū ad arma accersiri ciues oportuerit, hominū corda, mentesque ad dimicandum accenduntur; vt multos nūc TINTINNABVLORVM alios vsus, de quibus infrà scripturi sumus, omitā. De his, cū neminē, qui ad hāc vsq; diem late pertractauerit, repererim, scribere, &

Prō

pro viribus posteritati prodere visum est. Ac quia omnis de TINTINNABVLIS sermo futurus est, antea de *Tintinnabuli* voce aliqua protulisse par est.

Est igitur sciendū, sonorum hoc instrumentum non simplici nomenclatura significari; si quidem *Tintinnabulum*, *Petasus*, *Codo*, *Nola*, & *Campana*, & *Lebes*, a scriptoribus dicitur.

TINTINNABVLVM à *tinnitu*, quem, dum pulsatur, edere solet, dici arbitror: tinnitus autē æris est; & ex ære primū, mox ex ære, stanno, plumbo, argentoq; nonnunquam admistis, fieri tintinnabula cōsueuisse, nemini dubium est. *Aes* autem ab aëre, sine quo vox, sonusq; fieri non possunt, ut è vocis definitione apud Aristotelē, Auicennā, atq; alios patet, Galeotus Martius Narnicēsis, olim MATHIÆ CORVINO Pannoniæ Regi in litteris præceptor, & in castris miles, testatur appellatum, in libro, quem *de doctrina promiscua* conscripsit: nulum nanque ex metallis perinde ac æs sonorum esse dicit; nisi si in argento ille mentiri videatur. sed hoc alterius loci est. Illud autem *Bulum*, in voce *Tintinnabulum*, nihil omnino significat, sed est quædā vocabuli productio, ut in *prestibulo*, *mandibula*,

incitabulo, *mendicabulo*, & aliis huiusmodi non paucis. Tinnitus autem, qui pulsato hoc instrumento fieri solet, voce hac optimè exprimitur, vt in voce *bouis*, *boatus*; etenim tintinnire æra solent, id est, *Tin, Tin*, pulsata personare. A *tinnitu* igitur, siue à voce *Tin, Tin*, quæ cum æs increpuit, editur, *Tintinnabulum* dici, tam apertum est, vt huius rei gratia nullam Grammaticorū scholā nobis sit necessarium ingredi.

PETASVM dici maius tintinnabulum, à *petasi*, id est, galeri forma & similitudine, nemini obscurum esse videtur. *Petasum* autem a Varrone in tholo huiusmodi instrumentū appellari (si memoria fidei, in deposito ytor) aliquando animaduerti: quaquā & in Laconico clypeo æreus, per cuius deductionem, & reductionem calor augeri, vel imminui consueuisset, sic dicitur; vt apud Vitruuium, vbi de balneo agit, perspicere licet. Quem clypeum in thermis ac balneis pulsari consueuisse, & à Martiale significari, vbi ait, *sonat æs thermarū*, sunt qui non sine errore affirmant: siquidem verum tintinnabulum, vt infra suo loco demonstrabitur, pulsari in thermis consueuit, vt homines lauatum atque vinctū conuenirent.

nuncupari, nemo est qui nesciat. *Codones* autem dici, eo quod dum mouentur sonū & quasi cantum edere solent, Græca, vt par est, etymologia, testantur Ioannes Grāmaticus in Commentariis in libros Aristotelis de Anima, & Suidas in Lexico suo, siue Collectaneis. tametsi à forma & similitudine capitum plantæ papaueris, quæ *codonū* voce à Græcis significantur, *codones* dici tintinnabula, aliquis nō sine ratione fortasse contendet.

NOLA etymologiam in obscuro positam esse, affirmare ausim; etsi nonnulli, vt Polydorus Virgilius de Inuentoribus rerum, & alii Tintinnabulū dici *Nolam* cre-^{lib. III. c.}_{XVIII.} diderint, à Nola Cāpaniæ vrbe, cuius Episcopus Paulinus nolæ, siue campanæ inuētor fuerit: qua in re halucinantur. nam ante Paulinum Episcopum Nolanū, de quo Gennadius in additamentis ad D. Hieronymi librum De Viris illustribus scribens nihil tale profert, *Nole* mentionem fecit Quintilianus, qui Domitiani Imperatoris etate floruit. Satis enim illud tritum est sermone prouerbium, *In cubiculo nola.*

CAMPANAM quoque à Campaniæ vrbe prænotata dictam, opinantur, ab ære scili-

cet Campano, vel quod in vrbe Campaniq
 primum reperta sit. Sanè à Temesa, Cam-
 panix vrbe, in qua æris vis ingens extiterit,
 quidã ab Ouidio in Fastis *Temesæa* æra di-
 ci autumant. Ego quod *Campana* vocabu-
 lum in antiquis scriptoribus minimè lega-
 tur (apud Diuum Hieronymum duntaxat,
 qui noua, & parum Latina verba sæpius v-
 surpat, *Campanæ* mentionem in Regula san-
 ctimonialium reperio) Gothicam vocẽ,
 vel ab artifice campanarũ præcellente, cũ
 frequens nolarum, siue tintinnabulorum
 maiorum vsus in ecclesiis esse & cœnobi-
 is cœpisset, *Campanam* dictam fuisse cen-
 fuerim. Suum tamen hac in re cuique iu-
 dicium liberum esto.

DODONÆOS *lebetes*, qui in prouerbium
 migrauerint, in Iouis Dodonæi templo, v-
 bi sacerdotibus responsa dabantur, sonora
 ex ære tintinnabula à quibusdam dici, & à
 similitudine lebetũ sic vocitata, haudqua-
 quam ignoramus: quibus calculum no-
 strum libenter adderemus, si veterum non
 ambiguis auctoritatibus niterentur. Ve-
 rùm si non campanæ fuerint Lebetes illi,
 eos tamen campanis non omnino absimi-
 les extitisse, credendum est; vt maximè
 sonori in prouerbium asciti sint.

Illud postremò, quod ad Tintinnabuli varia nomina attinet, minime est silentio inuoluendum, Franciscum Petrarcham, hominem suæ ætatis non indoctum omninò, in vernaculis suis cancionibus, campanas, *SQUILLAS* appellasse, voce non quidem, ut ego arbitror, Italica Tuscaue, sed è Gallia desumpta. Inde apud nostrates verbum, *Squillare*.

Sed de *Tintinnabuli* nominibus, hæc dixisse sufficiat. nunc ad reliqua pergamus.

Ioannes Tortellius Aretinus, Laurentii Vallæ amicus, cuius lexicon omnino nō contemnendum legimus, quòd Tintinnabuli, siue Campanæ frequentem in auctoribus mentionem non obseruasset, campanas apud antiquos in vsu fuisse negauit: in cuius sententiã & alii discesserūt. Verùm Galeotus Martius in eo, quem suprà citauimus, libro, Tortellium eo nomine reprehendit non iniuria, tametsi *miserum, & somniorum scriptorẽ*, exulcerato animo, & iniquo appellet. Quamquam fortasse Tortellius sensit de campanæ, quem sua ætate cōspiciebat vsu, scilicet in templorum turribus. quod si verum sit, cum ego à Galeoti nota defendendum puto: nam huiusmodi turre tintinnabulis sonoras veterum

Christianorum vel etiam Ethnicorū templa habuisse antiquitus, minime legimus.

DE PRIMO TINTINNABULI INVENTORE.

C A P. II.

Vrerum multarū, ita & Tintinnabuli inventorem ignorari sæculorū culpa, certo scimus. Plinius, qui in libris naturalis historię tintinnabulorum, quæ sepulchro Porsenæ Regis Tuscorum imminerent, mentionem facit, & caput vnum satis prolixum rerum invento-
 ribus dicavit, nihil omnino de Tintinnabuli inuēto-
 re protulit. Paulino Episcopo Nolano, viro admodum sancto, Tintinnabuli inventum nonnulli adscribunt, quæ de re apud Polydorum Virgilium in libris de invento-
 ribus rerum. Franciscus Petrarcha, & alii, ac nouissimè Panuinius, Sabinianum Pontificem Romanum in eum, quem hodie cernimus, vsum, templorum turribus campanas primū imposuisse testatur. Diuus Hieronymus in Regula sanctimo-

LVII. c. LV.

Et imonialium, campanellæ sonitu in vnũ conuocari iubet sanctimoniales, & à *campana, campanilem*, seu potius *campanalem sonitum* appellat. Ego vt paruorum Tintinnabulorum vsum in cœnobiis antiquius extitisse affirmauerim, cum & in priuatis nobiliorũ ædibus, vt infra patebit, agnoscat, ita audacter negauerim, Christianos homines campanis, altioribus templorũ pinnis, aut turribus impositis, antiquioribus sæculis accersiri consueuisse; cum sub ista Christianæ fidei initia, ac succedentibus etiam temporibus, Christianum nomen esset inuidiosum; adeò vt *Iudaica superstitio*, fides nostra in Pandectis à Iureconsulto Ethnico (quod Andreas Alciatus *In Pæregis* optimè aliquãdo adnotauit) appelletur; ac oporteret clam in ecclesias conuenire, nõ pulsatis tintinnabulis; quod ea res amplioris securitatis, & auctoritatis non parum præ se ferret. Sanè Plinius Cæcilius in epistola ad Traianũ Imperatorẽ, vbi de Christianis, & Christianorum conuentu, & cõmunionem agit, cum omnia, quæ facerent Christiani, exequatur diligentissime, huiusmodi tintinnabulorum nullam facit mentionem; alioqui, si fuissent in vfu, cum res esset momenti non parui, silentio non

transmissurus. Quàmobrè existimauerim tunc Christianos editis locis turribusque Tintinnabula imposuisse, atq; suspendisse, cum Ethnicorum principum odia iam satis refrixissent, ac piorum Ecclesia caput Martyrum sanctorū cruore non tam fœdatum quàm exornatū extollere cœpisset.

DE MAIORIBVS, PV-
blicisq; antiquorum Tintinnabulis.

C A P. III.

EMINI, qui in humanioribus literis vel parum fuerit versatus, obscurū esse debet, antiquos non solum minora, sed etiam maiora Tintinnabula vsurpasse. Notum satis est illud Martialis,

— *sonat æs thermarum, ponite pilam.*

Virgine vis sola lotus abire domum?

*Rodde pilam,
sonat æs ther-
marū. lude-
re pergis?*

Quamquam sunt qui illud æs ad clypeum æreum referant, qui cathena pendeat ex orbiculari fenestra fornicis Laconici, per cuius deductionem, ac reductionem, nūc augebatur, nunc imminuebatur calor; de quo clypeo mentionem facit Vitruuius. In Laconico tamen Pisano, qui integer adhuc

adhuc è maximis thermis ad portam, qua
itur Lucam, spectatur, & de quo Rebor-
tellus meus libellum edidit (vt hoc obiter
adnotemus) non vt in ceteris, orbicularis
fenestra in fornicis medio spectatur, sed
multilatera, & aliæ multæ circum quadri-
lateræ altera parte longiores, quas, pendē-
te è media clypeo, speculari lapide, aut ve-
lo, aliave materia, quæ lucem transmittē-
ret, claudi consueuisse, ne vapor statim ef-
flueret, facile crediderim. Nūc ad rem no-
stram redeamus. Qui id de clypeo illo exi-
stimant, magno, vt mihi videtur, in errore
versantur; quod vnus duntaxat scriptoris
auctoritate apertum facio. Siquidem Ae-
lius Spartianus ait, nescio quem Roma-
num Imperatorē è thermis *tintinnabulum*
amouisse. Si vero aliquis *tintinnabulum*
pro clypeo illo accipi cōtendat, erroris fa-
cilè convinci poterit. Nam amoto è ther-
mis, id est Laconico, æreo clypeo, haud fa-
tis intelligo, quo pacto sudatorii ratio con-
staret. Adhæc si clypeum pulsari consue-
uisse dicamus, vt hoc pacto lauaturi conuo-
carentur, non satis perspicio, quam com-
mode id fieri posset, illo ex alto satis loco
propendente. Altum nanque Laconici
Pisani fornicem esse vnusquisque videre

potest: locus enim Robortelli cura, dum humaniores litteras in Pisano gymnasio profiteretur, optimè fuit repurgatus. Quod si è superiore fornicis parte malleo, vel alia prædura materia clypeum tundi solitū. suspicetur aliquis; & hic videat quàm rectè id, & sine cathenæ deductione, vt calor exhalaret, ac sudatorium nonnihil refrigeresceret, fieri potuerit. Accedat eo, quod cum thermarum constructio latè pateret, vsque adeo vt Romæ thermę Diocletianę, quantum hodie è ruinis cognoscere licet, municipii magnitudinẽ faciliè æquarẽt, sonus ex ictu clypei intra fornicem illum, clausumq; locum editus, ad omnes, qui in thermis agerent, & lauaturi conuenissent, peruadere non poterat. Nec ad rem pertinet, si quis dicat, locum, in quo lauaturi pila prius exercebãtur, fuisse Laconico proximum, vt vel à surdastris clypei sonus audiretur. nam respondeo, tinnitū æris thermarum, hoc est tintinnabuli, quo de agimus, procul etiam audiri, & percipi cõsueuisse, vt non solum qui pila exercerentur, & in thermas cõuenissent, sed & qui à thermis longè abessent conuocarentur lauatur: quod Ciceronis auctoritate probatur; siquidem in Tusculanis (nisi me fallit in loci

ci indicio memoria) ait, *simulatq; increpuit*, id est (vt ego interpretor) thermarum tintinnabulum tinnitum edidisset, *Romanos, relictis Philosophis & praeceptoribus, unctū* (nam qui lauisent, vngentur) *ire solitos.* Sed in re aperta testibus vtor non necessariis.

Tintinnabulorum maiorum non solum in thermis, sed etiam in aliis vrbiū partibus, si non apud Romanos, saltem apud alias nationes nonnullas, locum fuisse ad conuocandos in mercatum homines, ex Strabone cognoscere est: rem enim non fictam, sed factam Iassi refert, scitu dignam, Citharædum canentem ea in vrbe, homines non paucos circumstetisse; eos è re nata vniuersos, præter surdastrum, statim discessisse; citharædum ad surdastrū conuersum, illi gratias agere cœpisse eo nomine, quod cum ad tintinnabuli sonum reliqui omnes eum reliquissent, solus ille auditor perstitisset; qua re surdaster cognita, vale homini dixerit, quod sonus ille iam vendi pisces indicaret. Credere autem par est, tintinnabulum illud Iassicum, & magnum fuisse, & edito loco suspensum, vt ab omnibus ciuibus illius posset sonitus audi-

lib. xiv. Geog.

32 HIER. MAGII
ri. Alia de maioribus, publicisque tintinnā-
bulis à me hæctenus non sunt obseruata,
quamobrem hic caput reprimò.

*DE TINTINNABVLIS SE-
pulchri Porſenæ Tuſcorum Regis.*

C A P. IIII.

MARCVS ille Varro, qui quòd
multa mãdauert litteris, Po-
lygraphotatos dictus eſt, Por-
ſenæ antiqui Tuſcorum regis
ſepulchrũ graphicè appinxit,
vt perſpicere licet apud Plinium in libris
naturalis hiftoriæ; nam Varronis opera,
præter pauca, quæ ad ætatem noſtram per-
uenerunt, deſiderantur. Huic ſepulchro,
quantum memoria aſſequi poſſum (nam
libris omnino, vt patet, deſtitutus ſũ) qua-
tuor erant pyramides adſtructæ. ſupremæ
pyramidum partes cathenis iungebantur,
à quibus tintinnabula non pauca propen-
debant, quæ cum flarent venti, concuſſa,
ſonitum, qui longe peruagaretur, edebant.
Hæc autem tintinnabula non admodum
magna fuiſſe, haud ægrè crediderim, ſiqui-
dem

dem maxima, aut saltem mediocria ventis CAP. V.
 agitari, aut permoueri nequeūt, vt tam ma-
 nifestū est, quam quod manifestissimum:

*QVIS OLIM VSVS ESSET
 Tintinnabuli in priuatis Romanorum
 aedibus.*

C A P. V.

VCIANVS Samofatensis agēs
 de his, quę mercede condu-
 ctis viris doctis Romę sole-
 rent vsu venire, inter cetera,
 quę doctē admodū atq; ele-
 ganter conscripsit, ait, *in ditiorum aedibus fa-
 miliam tintinnabuli sono excitari consueuisse.*
 Ædes enim cū amplissimas haberent
 Romani, cuius rei nos adhuc admonent
 ruinz; & seruorū greges, quod hodie Tur-
 cę faciunt, possiderent, domique, vt villi-
 cos omittamus, alerent; tintinnabulis (quę
 admodum in monachorum cœnobiis est
 in more positum) familiam mane excitan-
 dam curare alia re vlla, quā tintinnabuli
 concrepatione, & tinnitu, non potuisse cō-
 modē, est omnino manifestū. Hodie etiam
 Romę videmus ampliores, quā par sit

purpuratorum Flaminum siue Cardinalium, & principum familias prætisum, cœnatumque tintinnabulis in superioribus ædium partibus suspensis, conuocari; adeo ut non solum qui domi sunt, sed etiam qui domo absunt sonum audiant, & sui quisque domestici tintinnabuli tinnitū, multis personantibus, agnoscat.

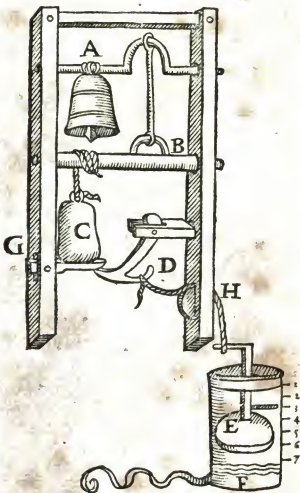
*AN APVD ANTIQVOS
hora, ut hodie, tintinnabuli sono distinguerentur. Luciani locus antea obscurus, declaratus.*

C A P. VI.

ADMONENT me superiora, ut Luciani locum antea obscurissimum, apertum, perspicuumque reddam. Existimant nonnulli, apud antiquos, diei, noctisque horas tintinnabuli maioris sono distingui & significari consueuisse, ea solum auctoritate innixi, quod Lucianus literis prodiderit, *horas per aquam et sonitum suam etate demonstratas*. in quorum ego aliquando sententiam pedibus discessi. Verum postea factum est ut aliud sentire, quod esset absque

que dubio probabilius. Primum enim cœpi mecum addubitare, quod Plinius, qui res huiusmodi multas exequitur, & Vitruuius, descriptis antiquorum solariis, id est horologiis, quæ in sole, vmbra horas (quod etiam hodie fieri videmus) distinguebant, ac transeuntibus demonstrabant, nihil omnino de sonoro horologio loquantur, nullaq; eiusmodi arte non vulgari instrumenti fabrefacti mentio apud antiquos scriptores reperiat. Mox accidit vt Ioannes Nicolaus Iustus, affinis meus, ac vir doctus, libri veteris mihi copiam faceret, in quo, præter alia multa instrumenta horologium, quod per aquam & sonitum constaret, Luciani horologio nō absimile, graphicè esset delineatum: cuius formam ut eunq; hîc apponendam esse duxi, vt quisque Luciani locum nullo negotio cognoscat.

A Tintinnabulum. B Axis, cui alligatur funis, à quo pondus aliquod pendeat. C Pondus. G Lignum in quo pondus quic-

quiescit. D Vncus continens pondus ad tempus, ne dilabatur. F Aqua paulatim subsidens. E Orbis è subere, continens ferrum adfixum, horarum indicem, cuius pondere cum aqua è paruo foramine vitreæ clepshydrę dilapsa paulatim, subsederit, vncus D funiculo H designato retrahitur: quare fit vt lignum G declinet, & eo declinante, pondereq; dilabente, axis B voluatur, & axi A voluendi causam præbeat, vnde tintinnabulum concutiat, & increpet. iam vides Luciani horologium clepshydra, & tintinnabulo constans.

DEAE SYRIAE SACERDOTFM
vti consueuisse Tintinnabulo.

C A P. VII.

Nte quàm Lucianum dimittimus, illud nolim lectorem ignorare, Syriæ Deæ sacerdotē, vt idem auctor literis prodidit, tintinnabulo vti consueuisse. Ait namque, *ante Syria Dea templum phallos duos mira altitudinis fuisse statutos: in hos sacerdotem ea solitum arte conscende-*

re, qua Syri palmas altiores, nimirum fune caudici aduoluto (duplicem hunc esse oportuit, ut dum in altero pedes eius, qui conscendere vellet, cōsisterent, alter altius promoveretur) ac paulatim ad superiores partes protracto. cum verò ad summam phalli partes peruenisset, orare, sacra facere, ac inclamare cōsueuisse, atque interim tintinnabulo sonū edere, ut verbis tinnitus sociaretur. Aes namque in sacris nō modicam vim habere, existimabat antiquitas. Sunt præterea qui putent, Deæ eiusdem sacerdotes, qui stipem non modicam passim emendicantes, siue potius corradentes, colligerent (hos Cicero in libris de legibus, domos exhaurire & urbem superstitione implere dicit) tintinnabula vsurpasse; uisiturque inter antiquorum statuas, Romæ opinor, sacerdos huiusmodi cum pera, & tintinnabulo. More non absimili apud Italos nostros, qui Diui Antonii fratres nūcupantur, passim eleemosynas colligentes, statim atque in pagos, & vicinias peruenierint, tintinnabula mouent, quod tinnitus religionem quandam præ se ferat (etenim Diuum Antonium cum tintinnabulo appingi videmus) & eos, qui aliquid daturi sint, accersat. Eodem, cum iis, qui benigne fecerunt, piè salutem æternam à

LIB. DE TINTINNABVLIS. 39
DEO expostulant, identidem personant. CAP. VIII
Quod & Isiacos fecisse arbitror.

BRUTA QVOQVE TINTINNA-
bula ab usu non excludi.

C A P. VIII.

 NON solum autem homines, sed etiam bruta, quæ sub hominis imperio degerent (hæc *pecudû* nomine appellari, Laurentius Valla in *Elegantiiis* testatum reliquit) hominis tamen arte, olim tintinnabulis personabant. Strabo auctor est, pecudibus fuisse adalligata tintinnabula, ut tinnitu noxiæ feræ ab ipsis arcerentur. Hodie quoque pastores, more antiquo perdurante, ouium, caprarum, suum, bo-um, equorumque collo tintinnabula aptare solêt, non ad terrendas feras (nam & pecora, quæ tintinnabula gestant, à feris impeti, & necari experimêta nō semel docuerunt) sed ad deprehendendum quibus in locis nemorû, montium, valliumq; oberrant, atque hac ratione longæ inquisitionis labor absit. Præterea existimant, tintinnabuli sono pecora, perinde ac tibiæ,

gaudere & pinguescere: quamquã ea quod non sint harmonicè composita, harmonia oblectari, negãt Philosophi; sed quàm verè, ipsi viderint. Equidem in mari è nauis sepius perspexi sibilo delphinos à nautis allici, & quasi præ gaudio exultare, atque detineri. Pastorum quoque fistulis ceruos fisti, & quadam quasi dulcedine capi, cognitum est; possumque ego testari, me Anglarum cicurem! carduelem spectasse non semel, qui, fidibus canente citharædo, mirum in modum exultaret, & per mille vocum discrimina (vt Ouidii verbis vtar) cantum ederet; citharædo quiescente, & ille quoque quiesceret, ac sileret: vt quisque facilè intelligere posset, auiculam à vi musica in hominis morem permoueri.

Olim oblectamenti, atque ornatus gratia muliones, atque agafones equis, mulisque tintinnabula alligabant, quod & hodie passim fieri videmus. Quamobrem Lucianum primum, mox Apuleium a suis illis suis egregiis tintinnabula suspendisse videmus. Romæ quoque in antiquis marmoribus, & sculpturis, visuntur elephantibus, è quorum collo propendēt tintinnabula; quam rem & in vetusto numismate me olim obseruasse memini hac forma,

Hodie in multiplici tintinnabulorū vsu non solum quadrupedibus sed etiam auiibus tintinnabula alligantur: siquidem hieracarii, quos *Accipitrarios* Latine vocamus, aquilis, maioribus, minoribusque accipitribus tintinnabula alii ærea, alii argentea coriaceis compedibus assuunt, ea de causa, vt cum euolauerint, atque inter arbores fruticesq; confederint, nec veniant in conspectum, facile possint inueniri.

DE TINTINNABVLIS

Hebræi Sacerdotis.

C A P. IX.

ON sine piaculo sacerdotis Hebræi tintinnabula, cum omnia, vel minima queque antiquorum persequamur, hinc omitti posse videntur. Quamobrem & de his mentionem faciendam esse duximus, præsertim cum & Plutarchus in Symposiacis suis quæstionibus, tametsi à fide nostra multū alienus, de his scriptum aliquid reliquerit. Neminem, qui vel à limine sacras litteras salutauerit, latet, *Exod. 39.* Hebræorum multæ, vt par erat, existimationis

tionis sacerdotem, in extrema vestimenti
 ora, tintinnabula multa sonora, mēspila, ac
 mala punica identidem sonora, utpote
 quæ metallica essent, & vacua, pilulasque
 ferreas, aut æreas ad edendum tinnitum
 continerent introrsum, cum in sancta san-
 ctorum ingrederetur, gestare consueuisse,
 ut dum graderetur, sonitus multiplex ab
 his, qui in templum conuenissent, facile
 posset audiri. Quorum symbolicam, at-
 que arcanam significationem Diuus Hi-
 eronymus pluribus docet, referens ea ad
 elementa, & tonitrua. cuius verba, quod li-
 bris in ergastulo omnino (quod alias dixi-
 mus) caream, non adscribo; quod in mul-
 tis aliis auctorum, quæ à nobis aduocan-
 tur, testimoniis facere cogimur, ut etiam
 ea de causa veniam ab humano lectore im-
 petraturi simus, si sæpius, quam in aliis quæ
 in vulgus edidimus scriptionibus, hîc
 memoriæ vitio errauerimus.

CAP. IX.

Iosephus lib.
*3. antiq.**Origenes in*
*Exod. cap. 35.**Polyd. Virg.*
lib. VI. c. XII.

QVIS MINORVM TINTINNABULORVM publicè olim apud antiquos usus esset.

C A P. X.

TINTINNABVLORVM maiorum quis vsus esset publicè, apud antiquos, fatis, opinor, supra fuit à nobis demonstratum. Nunc est de minoribus agendum: quanquam & huc spectant Hebraica tintinnabula, quorum superiore capite facta est mentio. Parua nanque erant, utpote quæ vestis oræ, siue limbo assuerentur, ab ea pendere possent, & à sacerdote non magno labore gestarentur: ac non solum parua, sed publicum in vsum, ut patet, ascita.

Aristophanes in Anibus, ubi de ridicula illa ciuitate agit, iubet Codonophorû, hoc est, *tintinnabuli gestatorem*, circumcurrere: inquit. n. κωδωνοφορῶν περιτρέχει. ad quæ verba scholiastes Græcus, vir doctus, scriptum reliquit, eos, qui circumibant urbem, & phylacas, id est *excubias ac vigiles*, gestare cõsueuisse tintinnabula, ut num vigiles vere vigiles esset, deprehendere possent, quod

ipsum & ab Hesychio scriptum me Fam-
mochustæ Cypri superiore anno legisse
memini. Deprehēdēdi verò modus tintin-
nabulo quis esset, non produnt. Quam-
quam coniecturæ locus est, Codonopho-
rum circūcurrentē (eos hodie, qui id mu-
neris obeunt, *Rondam* vocari vulgò, satis est
notū) tintinnabulo personare solitum; cui
si non statim vigiles occurrissent, vel assur-
rexissent, eos minimè vigilasse, sed tinnitu
è somno excitatos fuisse, apertū erat. Mo-
rem hunc tintinnabulo circumeundi vi-
giliās in vrbibus, apud antiquos Græcos
duntaxat extitisse censuerim; siquidem
maximè antiquum, & antiquæ comœdiæ
scriptorem Aristophanem fuisse scimus;
& nihil tale historici, siue Græcos siue La-
tinos quæras, in vrbib. factum esse dicunt.
Romanos, dum vigiles mutarent, buccina
canere, non tintinnabulo vti consueuisse,
cōstat; quod * Lucanus significat, dum ait: * *Propertius*:

*Et iam quarta canit venturam buccina lu-
cem.*

Germani verò nostra ætate, cum vigi-
les mutant, tympanum pulsant, & tibia ca-
nant.

Præter Codonophoros, qui phylacas
circumirent, erant & alii Codonophori,

САР. X.
V. Καδωνο-
φορων,

qui atrati funus præcedebant, de quibus Suidas, & post Suidam Gulielmus Budæus. Funeri autem adhiberi consueuisse arbitror, tum ut ad spectandam funebrem pompam homines accerferentur, tum ut Flaminem Dialem admonerent funeris, ne ille ex improviso funeri occurreret, & funebribus tibiis auditis pollueretur. Funebres namque tibias Flamini Diali audire non licuit, quanuis funus exequi poterat; ut est ab Aulo Gellio obseruatum.

*lib. x. Noct.
Attic. cap.
xv.*

*DE TINTINNABVLO EORVM,
qui ad supplicium ducerentur, & triumphantis Imperatoris.*

C A P. XI.

lib. ii.

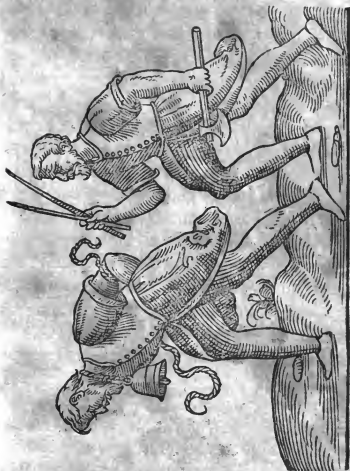

ONARAS Græcus historicus non omnino contemnendus, (cuius scripta superioribus annis carie obsita, in Græcia reperta sunt) auctor est, consueuisse è fontium collo tintinnabulū suspēdī dum ad supplicium ducerentur, ne ex eorum improviso contactu aliquis pollueretur: siquidem tintinnabuli sono audito eos vitare vnicuique integrum fuit. Ex hac

hæc consuetudine factum est, si eidem ZONARÆ CAP. XI.
 credimus, ut triumphantis Imperatoris curru tintinnabulum cum scutica, siue flagro adalligaretur, quibus instrumentis, quorum usus plectendis hominibus esset, in magnæ felicitatis cumulo Imperator admoneretur, ne plus quam par esset efferri ac superbire vellet, sed humanæ miseriæ recordaretur : quam rem à nullo alio proditam scriptore Græco, aut Latino, mirari subit. Sanè Plutarchus in Scipione Æmiliano omnem triumphi pompam optimè explicans, nihil tale scriptum reliquit, ut suspicer quod est à Zonara litteris mandatum, non antiquitus, sed sub recentioribus Imperatoribus fieri consueuisse, nimirum temporibus sæculisve Zonaræ proximis. Etsi Obertus Gifanius vir eruditissimus, & amicus mihi longe carissimus, ea de causa hac in re fidem adhiberi posse Zonaræ mihi Venetiis aliquando affirmauerit, quòd Cornelius Tacitus Zonaræ fidem adiuuet in eo, quod de verbis Imperatori triumphanti à nescio quo inelamari solitis, scribit, scilicet ne gaudio nimio efferretur : viderique Zonaram, recentem præ Cornelio Historicum, ex antiquo aliquo scriptore, quæ su-

in Pseudolo.

supra retulimus, desumpisse. Quod ad fontes, qui ad supplicium cum tintinnabulo ducerentur, attinet, haudquaquam est ignorandum, Plautum parte aliqua Zonaræ adstipulari, dum quodam loco egressuri extra portam Metiam serui cum patibulo, de laniis duobus, & tintinnabulis, meminit. siquidem apud Plautum legendum videtur, *cum tintinnabulis*, non autem, *cum tintinnaculis*, ut habent exemplaria vulgata: qui locus malè à quibusdam explicatur, dum *tintinnacula* pro virgis accipiunt. Quamquam *tintinnacula* pro tintinnabulis antiqua voce à Plauto dici suspicari possumus.

Figuram eius, qui ad supplicium duceretur cum tintinnabulo, apponere libuit, vt humanus lector rem melius percipiat, & veluti præsens, antiquitatem aliqua cum voluptate intueri, & quasi contrectare possit.

DE ANTIQVORVM TYM-
pano, quòd tintinnabula multa
contineret.

C A P. XII.

T nihil antiquitatis penitus ignoretur, sciendum est, antiquitus cognitum esse. TYMPANORVM vsutum, vt apud Strabonem atq; alios me adnotasse memini. Suidas quoque si non admodum antiquus auctor, antiquitatum tamen collector non aspernandus, tympana vsurpasse antiquos demonstrat, describitque tympanum quoddã, cui introrsum multa appensa essent tintinnabula, vt dum pulsaretur, mirum ederet sonum. crepitu nanq; tympani, & quasi boatu grauiore, acuto tintinnabulorum tinnitui, ac concentui permisto, mirus sonus edebatur. Huic nõ absimile tympanum ratione musica fabricatum, se aliquando Venetiis conspexisse, mihi narrauit Iosephus Zarlinus Clodianus, nostræ ætatis musicorum facilè princeps, & amicus mihi optimus, atque gratissimus.

Visuntur quoque antiquorum CROTA-

DE SUPERIORVM SÆCVLORVM

*castrensi Campana. Accursii locus
declaratus.*

CAP. XIII.

TINTINNABVLI castrensis me-
sonus à Tympanis, & Crotalis
auocat. Est igitur sciendum,
superioribus sæculis, nec ad-
modum vetustis temporibus
exercituum Imperatores, iam tintinnabu-
lorum maiorum in Christiana templa vsu
recepto, in castris, quasi in quadam ciuitate

ambulatoria, & turricula campanaria è ligno identidem ambulatoria vti consueuiffic, è qua tintinnabulum admodum magnū penderet. *Carrociū* voce Itala, quasi *currum magnum* dicas, appellabant. currus enim altioris formam parte aliqua exprimebat. Positis castris, prope Imperatoris tentorium Carrociū locabant, & princeps signū militare mutum in suprema parte figebant. Sole occidente, & mane ante lucem, vt fit in Christianorum templis, tintinnabulū miles aliquis pulsabat, Deiparam Virginem salutatione Angelica, & DEVM Opt. Maximum oratione Dominica venerandi signum perspicuum præbens. Cum bellicum canere oporteret, eodem tintinnabulo milites ad arma vocabantur. Cum in hostem progrediendum acieq; conflagendum esset, Carrociū in media acie cum signo prænotato, & tintinnabulo sistebant, & tanquam Imperatorem illud circumuallatum custodibus, ab hoste, ne caperetur, tuebantur; tantumq; erat tuendi ac defendendi studium, tātus militum ardor, vt quem locum quisq; vivens occupasset, eum amissa animā, corpore tegeret. Maximi enim dedecoris loco Carrociū amisisse, habebatur. Quamobrem Accursius, qui multos annos Bononiæ versatus

tus est, in quodam suo glossemate ait, *regule* cuidam *inherendum, tanquam solent Bononienses Carrocio*; quę verba mox apud nostros Iureconsultos in prouerbium venerunt, cuius meminit Alciatus in libris de Verborum significatione. De hoc Carrocio scriptum reperies in Chronicis Villanii Florentini, qui Florentinorum Carrocium à Senensibus captum fuisse, memorię prodidit, et, si rectè memini, *Martinozum* vocat. An alię nationes, præter Italos, huiusmodi curru in castris vterentur, mihi adhuc est incognitum. Nunc Carrocii figuram cum tintinnabulo & vexillo delineemus.

DE VIRTUTE TINNITVS AERIS
& Tintinnabulorum, iuxta quorundam
quamuis non ab omnibus approba-
tam opinionem.

C A P. XIV.

RIS vim esse non modicam, putavit antiquitas. Ideo sacerdotes æreis cultris utebantur, ut est à me apud Noniū Marcellum atque apud alios observatum. Ea etiā de causa Ovidius in Metamorph. Medee falcem æneam tribuit. Idem in Fastis, æris tinnitu inferorum umbras in sacris Lemuralibus ab anu expelli dixit. Alexander quoq; Aphrodisæus in suis Problematibus, ait æris sono malos spiritus depelli, eamq; ob rem in lunæ defectu æra moveri, fuisse in more positum. *Fastor. lib. v.* Liuius etiam, Ovidius, Lucanus, atque alii deficiente, & quasi laborante luna æra concuti, scriptum reliquere, quod & à Cælio Rhodigino in libris *lib. xix. c. x.* Antiquarum lectionum fuit adnotatum. Est etiam à Polydoro Virgilio in libris de inventoribus rerum litteris mandatū, Tintinnabulorum, siue Campanarum sono demo- *lib. vi. c. 12.*

nes fugari: ideo cum ventorum, aut grandinis iniuriam timent Christiani (ab his enim dæmonum opera vineis, arboribus, frugibusque calamitas inuehitur) campanas pulsari iubent. Sane Diuus Augustinus à malis spiritibus dæmonibusque tempestates cieri affirmat. Cur autem campanarum tinnitu dæmones terreantur, longiusque fugentur, haudquaquam est in obscuro positum. sunt enim campanæ diuino cultui sacratæ, & sacerdotis benedictione augustæ religiosæque. Quinetiam cum benedictione ac religione, recentes quasi lustrica die, nomina accipere solent. Cum essem Fammochustæ, vidi in Diui Nicolai templo campanas duas non vulgaris magnitudinis, quas quidam Episcopus, nomine Gulielmus, faciundas curauit, & à nomine suo *Gulielminas* appellari voluit; sic enim litteris in ambabus testatum reliquit. Campanæ sono DEO Opt. Max. honorem exhiberi, & orationes quasi in altum precesque sustolli, efferrique Christiani opinantur. memini quoque me aliquando legere in Glossa, quam ordinariâ theologi vocant, ad Hymnos Dauidis, in parentalibus pulsari campanam, vt preces, quæ pro mortuis funduntur ad Deû, cam-

panæ sono, tanquam flatu quodam deuehantur, & quasi manu ducantur.

Illud non est omittendum, quod ad ea, quæ de tempestatibus suprâ dicebamus, pertinet, Philosophos, qui sæpe à Christiana fide ad naturæ rationes diuertunt, existimare, campanarum sono tempestatum, ventorum, grandinumque depelli iniuriam, quod tinnitus ille æris aërem maxime diuerberet, scindat, & confringat; quod apertum sit eo, quod vsuuenit apibus, cum facto examine, auolare cœperint; quandoquidem non magno æris tinnitu subsidere coguntur, aëre nimirum discisso, distractoque, & volatū ægre recipiente. Quamquam existimabit fortasse aliquis, id apibus, moto aëre, vsuuenire, quod tinnitu alliciantur. quod an verum sit, aliis diiudicandum relinquo.

Paulus Grillandus non infimæ classis Iurecōsultus, in libro de Strigibus siue Lamiiis historiã refert plane admiratione dignam. Ait enim mulierem quandam, quæ, dæmone deuehente, in ludos illos nocturnos Dianæ, siue Herodiadis, profecta, appetente iam luce, domum reuertebatur, in agro repente fuisse à dæmone nudam relictam, quod antelucanus campanæ tin-

nitus esset ab illo exauditus. eam vero mulierem ab homine quodam fuisse reper- tam domumque in suam perductam, id si- bi verè contigisse, affirmare ausam. Quan- quam credere par est itum illū & reditū ad Dianę vel Herodiadis ludos, dæmonis esse illusiones, qui somno sopitis mulierculis, in earum mentes illabatur, & ea omnia se- cundum quietem ipsis appingat, quæ mox à somno, in quo demersæ iacebant, excita- tis fuisse vera videantur. Sed de Strigibus siue Lamiis an verè in ludos proficiscatur, & in varias feras mutantur, consulas Ioan- nis Wieri Grauiani libros de Præstigiis Dæmonum.

*TINTINNABVLIS, TVR-
carum, & Græcorum templa carere.
De Symandro & Agiosydiro.*

C A P. XV.

CVM æris vim non modicam existere antiqui opinarentur, æreorumque tintinnabulorum vsus sit longe utilissimus, cum ad ciues statim quamuis pro- cul per urbem diffitos, in vnum congregandos

gandos, tum ad singulas diei, noctisque horas indicandas: mirum fortasse alicui videbitur cur Turcarum, & Græcorum templa his careant. Sane Turcæ iuxta templa, quemadmodum & nos consueuimus, altas turres multilateras construunt; quarum fastigia in pyramides exeunt ligneas, ut in pluribus, plumbeis laminis connectas, ad imbrium vim arcendam: ut si procul spectes, turres campanarias Christianorum esse credas; & his vrbes exornari affirmes. Non longe à pyramidis initio ita constructæ sunt, ut circuire quis facile possit. huc scala cochlide, quemadmodum Rom. in Traiani columnam (habent hæc turres & cum hac non paruam similitudinem: cum non latæ sed succinctæ sint, & tenues, ut mirum sit cur non à ventis aliquando deiiciantur) ascenditur. Pyramide nonnullas carere vidimus, ut Rhodo, & Coo insula. Ostiola in scalæ summitate, quibus egressus est, in circulare podium omnia in orientem solem spectare obseruauimus. Ex his turribus podiumque sacerdotes statis diei, & noctis horis, omnipotentis Dei nomen voce quasi Stentoria inclamant, hominesque ad templa, ut nos campanis solemus, conuocant.

Græci verò campanarum loco SYMANDRUM habent, & AGIOSYDIRVM. *Symandrum* Græca etymologia à conuocandis hominibus, seu potius coadunandis, appellant: *Agiosydirum*, quod sacrum sit ferum illud, de quo infra dicturi sumus. *Symandri* vsum inde mihi sacerdotes nonnulli Fammochustani inuectum in ecclesias dixerunt, quòd Noha in arca instrumentum non ab simile ad conuocanda bruta vsurpauerit. Verum id sit nec ne, prorsus ignoro. Si coniecturas sequi detur, existimauerim factum esse, vt Græci *Symandro* & *Agiosydiro* vterentur, quia ab initio constructis monachorum sacerdotumq; cœnobiis, Ethnicisque Principibus Græciæ imperium obtinentibus, æreis tintinnabulis, quod eorum sonus & nimix securitatis, & auctoritatis indicium esset, abstinuissent, & *Symandri* vsum excogitasse, quem succedentia Christianorum Principum tempora non excusserunt. quando quidem ex cōsuetudine voluptatem conciliari scimus, & Græci non facile à maiorum traditionibus, maioribusque recedunt. Quamobrè campanis nouissimè in multa Græcorum templa inuectis (de templis, quæ in orbe Christiano sunt, loquor, nam reliqua campanis

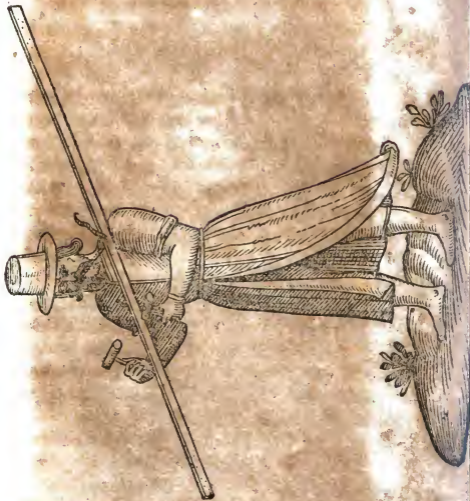
Scrib. ergo potius *Hagiosydirum*.

panis Turcæ carere iubent) & *Symandris* CAP. XV.
locus est.

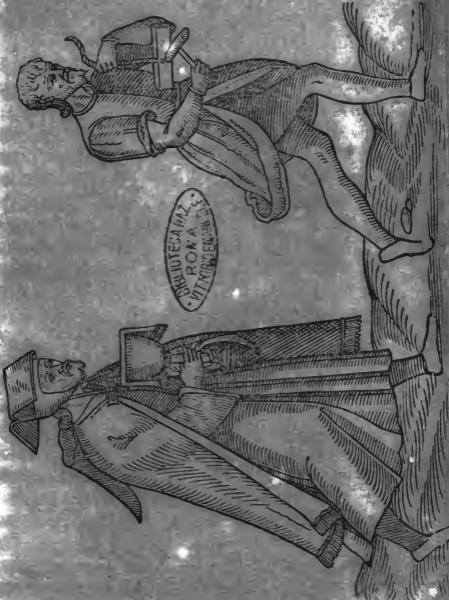
Symandrum autem esse scias ligneam tabulam latitudine digitorum plus minus quinque, crassitudine sesquidigiti, longitudine fere pedum quatuordecim. non è quolibet ligno fit, sed è præduro, & quantum lignea materia patitur, sonoro. Capita foramina habent nonnulla nõ magna admodum, sed pennæ anserinæ, calamove scriptorio peruia. In medio tenuem funiculum continet. Qui populum ad templũ est conuocaturus, & Campanarii (vt ita cum vulgo dicam) nocturnis & anteluca- nis horis munus obiturus, ante fores tem- pli, vel edito loco tabulam prænotatam malleis duobus ligneis pulsat, non sine ali- qua ratione musica, atque interim in gy- rum sensim voluitur, qua re fit vt grauior cū nõ ingrata raucedine sonus emittatur. Tabula non qua latior, sed qua arctior est, quasi libræ scapus, in sinistro Campanarii, & pulsantis humero quiescit; ac ne pulsan- do dilabatur, funiculo prædicto mordicus apprehenso retinetur; manibus enim non licet, tum quod, ea apprehensa, sono non parum decedit; tum quia vtraque manus malleo impeditur. Ambabus .n. manibus

pulsatur hinc inde, vt nunc quædam frequentamenta, nunc quasdam quasi pausas audias.

Agiosydirum hac forma vidimus: Ferrea erat lamina quatuor digitorum latitudine, sexdecim vero longitudine, funiculo in medio librata. hæc ferreo malleolo ternis interpolatis vicibus ab homine pulsari solet, qui sacerdotē eucharistiam ad ægrotos lectoque decumbentes deferentem solet præcedere, vt inter transeundum quisque rei admoneatur. Sed iam Campanarium cum Symandro appingamus vtcunque.

Est & *Agiosydiro* locus hîc tribuendus; ut hi quibus Græcorū regiones videre non contigit (utinā & mihi id contigisset, non enim tantam rei domesticæ, scriptorum, & libertatis iacturam passus essem) quod à me dictum est de hoc instrumento, facilius percipiant, & Græcorum mores cognoscant.

DE TVRRIBVS QVÆ TINTIN-
nabulis dicantur.

CAP. XVI.

AGNI refert quo Campanæ loco suspendatur, tinnitum-
que edant. Si in planitie, co-
gnitum est longius earum so-
num peruadere, quam si in
montibus pendeant. Si verò in valle, lon-
gius quàm in aperta planitie, quod sonus
non in orbem, sed in longum progredia-
tur, siquidem apertum satis est, id aeri vo-
ce, vel sono diuerberato, vsuente, quod
aquis stagnantibus, si in eas lapis, vel quid
aliud simile proiiciatur. orbis enim initio
paruos, mox magnos, demum maximos,
& qui quam longissimè progrediantur, ex-
plicari animaduertimus, longius vero pro-
duci si in longum, quàm si in orbem aquæ
stagnauerint, ac constiterint. De voce au-
tem & sono, sint corpus nec ne, hic non ha-
beo dicere, quod in Annotationibus in
Aulum Gellium ea de re satis pertractaue-
rim. Est etiam in soni progressu discriminis
non nihil, si hic in nemora, & loca frutici-
bus

bus condensa, aliubi in nuda scopulisq; aut alia re duriora, vel densa frangatur, ac quasi redundet; si in obiecta ædificia, obstructaq; loca vrbis incidat. Vitruuius auctor est, olim in Theatrorum gradibus vasa quædam ampliora consueuisse locari, vt voces in ea incidentes, refractu, & quasi repercussu augerentur. Quæ res facit vt credam contextis turribus campanariis campanas longius personare quàm in apertis. siquidem sonus non in altum atq; in immensum spargitur (faciliùs autem in altiores partes quam in humiliores profilit, quia ibi tenuior existit aër, à vaporibusq; & terræ aquarumq; suffitu defecator, quam obrem faciliùs permouetur, ac scinditur) non in immensum inquam spargitur, sed in inferiores partes propellitur. Teguntur verò turres huiusmodi non vt fit in priuatis ædibus, sed vacuis quibusdam pyramidibus, & metis latericiis, aut marmoreis constructis & quasi superimpositis; in quas propulsus sonus augetur & tanquam è latissimo tintinnabulo non parum adauctus profilit deorsù. Quod de aëris tenuitate diximus, nos admonet, vt existimemus, tempestates aërisq; varias constitutiones in soni magnitudine, vel paruitate

aliqua habere momenta scilicet, vt Virgili
lii verbis non sine philosophica ratione
prolatis vtamur,

— *cum Iupiter humidus austris*

*Densat, erant quæ rara modo, & quæ den-
sa, relaxat.*

Ventorum quoque vis non modicum ad
auertendum alióq; rapiendum sonum, aut
ad longiùs prouehendum conducit, vt o-
mnino est vnicuiq; apertum.

Illud hic minimè silentio inuoluendum
est, non parum studii atq; industriæ Archi-
tectos in huiusmodi turribus construen-
dis, atq; exornandis ponere consueuisse.
Hinc vt alias non paucas nobiliorum vr-
bium turres omittam, visitur Florentiæ ad
Diuæ Reparatae turris campanaria nume-
ris omnib. absoluta, & pulcherrimis scul-
pturis, quæ transeuntes remorentur, exor-
nata. Nonnulli anxia & à discrimine non
modicum abhorrente cura intantum lu-
ferunt, & lasciuire ad captandam vulgi
auram voluerunt, vt turres non ad perpen-
diculum, vt fit, sed maximè proclinatas,
ruinam imitantés, & iam iam casuras con-
struxerint. E quibus vnã conspexi Pisis-
marmoream, teretem, columniq; clauicu-
larum in morem circumplexam, in quam
cum

cum ascenderis, mirum in modum timore afficiaris, ne illa prolabatur, teq; opprimat ruinâ: vt nunc Asinellorum turrim Bononiæ non solùm hoc nomine, sed etiam proceritatis ratione visendam omitamus. quanquam hæc non in eum vsus, in quem Pisana illa cõstructa est. Sed sunt nonnulli, qui existiment, turres huiusmodi non eo, quo nunc cernuntur, habitu fuisse ædificatas, sed terræmotuum iniuriâ aliquando nutasse, & à perpendiculi statu esse non parùm dimotas, & inclinatas. Quos tamen mendacii arguunt fenestrarum, ostiorumque limina, & ea foramina, quibus trigilla tabulatorum, dum construerentur, quiescebant, & sustinebantur: plana enim sunt, non deuexa, sed ad libellâ consistunt.

TINTINNABVLORVM, SIVE

Campanarum tinnitu hodie è templorum turribus quibusdam in vrbibus musicos concentus magna cum voluptate exprimi.

C A P. XVII.

RTES singulas in dies magis magisq; excoli, & quadã quasi alluione adaugeri satis est notum; quamobrem haud-

quaquam admirari conuenit, si id in campanis conficiendis pulsandisq; vsuenerit. Vidimus olim Bononiæ in Æde Episcopali, antiqua tria tintinnabula argentea, ea arte facta, vt cum à sacerdotibus musices nõ ignaris ad sonum edendum mouerentur, musicos concētus emitterent. Hodie quoque apud Menapios, Sicambros, & alias

Potissimū
Antuerpiæ
atq; Insu-
lis Flādro-
rū ac Tong-
ris unni-
tus musicis
cum audi-
entium stu-
por audi-
tur.

Christianas nationes tintinnabula maiora in templorum turribus visuntur (quod primum ab Oberto Gifanio Burenfi audiui, & mox in libris Hieronymi Cardani, de varietate rerum, adnotatum legi) a musices non ignaris efformata, delecta, suspensaq; & à musicis pulsata, e quibus tanquã è nauiliis, quæ *organa* vulgo dicimus, musici concentus, & harmonici eduntur, vt maxime huiusmodi rei inuentori nationes illæ debeant, siquidem non modo in ecclesiis, sed domi, in stratis, passimque ea quæ a musicis organis proficisci solet, voluptate fruuntur. Ideo cum campanæ pulsantur, non solum in domibus, sed etiam in truiuis egregiè, & magna cum hilaritate saltantes homines, & tripudiantes conspicias: quis nos, & cuius musici cantio pulsetur, facile agnoscas; vt mirū sit, cur ea ars & ad nostrates, vt in multis aliis factū est, non peruenierit.

DE MINORVM TINTINNA-CAP. XIX.

*bulorum usu apud Principes viros, &
magistratus ciuitatum.*

CAP. XVIII.

T nō solum ætatis nostræ, sed posteritatis quoque ratio habeatur (vtinam & antiquis scriptoribus labor huiusmodi non fuisset ingratus, nam rerum multarū præsertim vestium instrumentorumq; cognitione minimè careremus, & in magna aliquarum rerum ignoratione non versaremur) sciendū est, principes viros, præsertim Cardinales, atq; Episcopos, cum domi, atq; in cubilibus degūt, vt linguæ & lateribus parcant, tintinnabulis minoribus famulos accersire consueuisse; quamobrem & cum huiusmodi tintinnabulis aliquos in pictura ad viuū expressos nonnunquam vidimus. Magistratus præterea, & publicam personam gerentes, & in causarum cognitione sedentes, tintinnabulis litigātes accersunt in auditorium, & iis silentium imponunt. Mouet hoc manu tenens qui *Præpositus* vocatur, quod vni

eidemque homini non semper contigit.
Spectauimus hoc sæpe Florentiæ, cum in
iuniori ætate legati munere fungeremur.

DE TINTINNABVLIS
qua ædium foribus alligantur.

C A P. XIX.

Illud quoque ratione prædi-
cta dignum adnotatione exi-
stimauimus, quod in multis Italiae
locis, præsertim Venetiis spe-
ctauimus, ædium foribus in-
trorsum tintinnabula appendi cõsueuisse,
vt cum aliquis ingreditur, egrediturq; so-
nitum edant, & eos qui domi sunt & ab o-
stio absunt, egressus ingressusq; huius illi-
usve admoneant, vt non solum furium, sed
& domesticorum præsertim seruatorũ frau-
des eludantur. Vidimus quoque in eadẽ
vrbe quendam hanc mouendorum tintin-
nabulorum rationem instituisse. Axi plu-
ra tintinnabula affixerat, illumq; ita forib.
introrsum aprauerat, vt circũagi facile pos-
set: mox funem addiderat, funique sacculũ
arena expletum adalligauerat, ea ratione,
vt cum fores aperirentur, funis axem illum

tintinnabulis perstreptentē circūuolueret. Est & alius tintinnabulorum vsus in priuatorū ædibus quę plura tabulata continent, vel quę ampliores sunt. Nam è superioribus tabulatis suspenduntur tintinnabula, quę fune per scalas procedente, ac per fores trāsmissō ab his, qui ingredi voluerint, si fores occlusæ sint, moueri solent. Monachorum etiam sanctimonialiumq; in cœnobiis, cauædia, & andronitides non procul ab ostio suspensa tintinnabula habent, quę fune ab his, qui exterius fuerint, moueri possint, vt atriēses facile aduocari possint.

Antiqui annulo ferreo, vel æneo, aut re non absimili exterius affixa, vt hodie etiā fit, & pendula (*Coruum*, siue *Cornicem*, vt Iul. Pollux testatur, ne alios cōmemorē, appellabāt) vti cōsueuerunt, quam rem me apud Plaut. obseruasse memini. Credere etiam par est, huiusmodi annulos consueuisse appēdi introrsus eorum ciuium foribus, quibus priuata lege concessum erat, vt fores, ostiis aperiendis, exterius atq; in viam explicarentur, qua de re apud Plutarchū in *Publicola*, & apud Aristotelē in magnis *Oeconomicis*. Priscorum eides non absimiles fores habuerunt, vnde apud Terentium non

M. Ant. Mu-
reto in var.
lib. I. c. xvii.

semel legas, egrediente aliqua persona ex
ædibus, *fores obstrepuisse*. antequam enim a-
perirentur pulsabantur interius, ut qui an-
te fores in via constitissent, aut illac pertra-
sirent, sibi cauere: quod à doctis viris ob-
seruatum est. quanquã cardinibus æneis,
qui aperiendis foribus stridebant, iuxta il-
lud poëte, *Cardo stridebat æneus*, strepitus il-
le fortasse adscribi potest, in qua re nō ma-
gnopere laboro.

DE CAMPANARVM CON-
ficiendarum & suspendendarum arte, &
qua ratione statere non magno ea-
rum pondus deprehendi
possit.

C A P. XX.

ROPPOSITÆ tractationis ratio
exigere videtur, ut aliquid de
conflandorum Tintinnabulo-
rum arte loquamur, quanquã
ea vulgo cognita est, ac videre quisque in
officinis potest, Venetiis præsertim, quo
pactō conficiantur. At si cui in officinas in-
gredi non sit integrum, is Vannocii Berin-
gucii Senensis, campanarum artificis e-
gregii,

gregii *Pyrotechniam* consulat: in illa enim & perscriptum Italico sermone & delineatum reperiet, quicquid ad eam artē ediscendam conducit; vsque adeo, ut & quo pacto campanæ in turribus constituantur, ac moueantur, edoceat, optimeque figuris delineatis commonstret. Nos tamen eam rem hîc silentio parte aliqua minimè transmittamus,

Campanæ non solum materiam, sed & formam plurimum ad soni magnitudinē, & suauitatem conducere certò scimus. Si humiliores latioresque petasi, seu galeri, aut leberis figura efformentur, sonum non admodum magnum & ingratiū auribus edunt. Si vero longiores crassioresq; quam artis ratio patitur, obtusum nec latè dimanantem emittunt. Artis præscripto campanæ altitudo duplici oris diametro constat, aut paulo breuiore mensura. forma pyri lōgioris effigiem æmulatur, atq; exprimit. Antiquorum tintinnabula magis ad galeri, quàm ad huiusmodi pomi formam accedebāt, erantq; tenuiora, quam obrem & rauca, & minus quam nostra sint sonora. Materia constat æris, stanni, plumbiq; mixture secundum varia opificum consilia. nam si grauem sonum quæsiuerint, stanni

plumbique non parum æri admiscent. si acutum, stanno, plumboque plus parcunt. Quanquã & amplitudo maior ad eam rem vim non paruam obtinet. Sæculis superioribus, cum minus principum auaritia sæuaret, & argentum multum admiscebant opifices, vnde in quibusdam argenti sonus non nihil exprimitur, vt in vna atq; altera templi Diui Bartholomæi apud Anglarẽses meos: in quo vtinam mihi citò è seruitute redempto, DEO Opt. Maximo gratias agere detur. Sed iam tẽpus est vt receptuicanam. Antequam tamen id facio, non est ignorandum statere non magno maximarum campanarum pondus examinari, ac facile deprehendi. Qua arte hoc præstari possit, apud Ioannem Buteonem Delphinatẽ perspicies in ea pertractatione, quam *de statere, & libra* superioribus annis edidit. Locum enim indicasse, mihi arctius seruitute oppresso, ocioq; litterario, & libris carenti, satis esse videtur.

PERORATIO.

HABES, Generosissime, atque Illustrissime Domine, munus à Hieronymo Magio asperrimam, durissimamque seruitute deiecto oppress-

oppressoque, non quidem quale amplitudini tuæ conueniat, sed quod tenuitas mea in ergastulo inter domini semper minitanti verba, inter multiplices ac libero homine aliquando & baiulo indignos labores, inter conseruorum strepitus probraque præstare potuit. Quamobrem tibi & eruditissimo viro IOANNI SAMBVCO, bibliothecæ Imperatoriæ Præfecto, si in eius aliquando manus, te sospite, quod Deus faxit, in Christianum orbem reuerso, descendat, tibi inquam, illiq; haud quaquam mirum videbitur, si hîc ieiunus, ibi incultus ac claudicans, alibi rusticus fortasse fuero. Eam ob rem abs te lectoribusque humanis, veniam me spero nullo negotio impetraturum, satis autem fuerit hoc meo opusculo utcunque studium in te meum præ me ferre, & posteritati testatum relinquere. Si autem tuæ benignitatis munere, vt amissam libertatem propediem adipiscar, efficiatur, mihi que apud Christianos versari aliquando concedatur, non solum hæc meliora, amplioraq; sed & alia in tuo nomine & MAXIMILIANI

Imp. semper Augusti apparebunt.

FRANCISCI SWEERTI F. Antverp.

N O T A E

in librum

HIERONYMI MAGII

de

TINTINNABYLIS.

C A P. I. Pag. 20.

*A*tè pertractaueris] Ingentis certè memoria & lectionis **MAGIUM**, nullis adiutum libris, fuisse, hic liber, quem damus ostendit. Necessarium maxime est vitæ hominum *Memoria*, vnicus (teste Fabio) Eloquentiæ thesaurus. Miranda & vix credèda quæ de Cyro Persarum Rege tradunt Plinius & Solinus. Cæsarem verò scribere & legere simul, dictare & audire, (idem etiam, teste Spartiano, Hadrianus Imp. facere consuevit) solitum accepimus. Magnis his viris **MAGIVS** noster cur non annumerandus? qui ferreas gestans catenas subiugo Turcico, animum ad scribendum apulit, omni librorum ope destitutus.

Pag. 21. *Matthia Coruino*] Fuit hic Hungariæ Rex, de quo multa apud Historiographos. Ioachimus Camerarius ita in peculiari libello: *Patrum nostrorum memoria Regem fuisse opt. atq, fortissimum.*

accepimus MATTHIAM HVNIADEM . qui quæ P
 noniam solam teneret , formidabilis tamen & Asia &
 Europa ꝑ ꝑꝑ. fuit . Idem mirifico ardore flagrant bon
 narum litterarum atq; artium, quarum Professore; ma
 gnus præmiis affectit , & libros undique grandi ꝑꝑꝑ. i
 conquiri iussit , quorum spectabilis copia ad Turcicam
 irruptionem vsq; durauit . Eum igitur hoc nequaquam
 fugit, vix esse aditum atque accessionem Veritatis & Li
 bertati in Regum atq; Principp. domos . Itaq; quum ha
 beret circum se non tam belli , quam pacis artium peri
 tos , solitum tamen traditur sæpe illum datâ operâ a co
 mitatu in venationibus suo sese abducere, atque in solita
 riis casulis rusticorum, vel aliquo pago pernoctare, collig
 gentem famam & rumores de Rege & administratione
 Reipub. Ita illum nihil ferè vitiorum, vel quibus ipse, vel
 quibus sui laborarent , neq; vlla peccata administratio
 nis, fugisse . Hæc ille . Consule Iouium, Franc. Rosi
 num, & Ioan. Alexandrum Brassicanum I. C. e. udi
 tum , Præfatione in D. Saluianum Massiliensem E
 piscopum . Quantus fuerit, testatur vel Epitaphiũ,
 quod hic in gratiam lectoris damus :

*CORVINI breuis hæc urna est: quem magna fatentur
 Facta fuisse Deum, fata fuisse hominem.*

Pag. 22. *Petasum*] *Petasus* capitis tegmen, à π
 τασμ, id est, extendo, galero ꝑꝑꝑ. simile, siue ipse ga
 lerus, seu pileus viatorius solem arcēs . Plautus Pro
 logo Amphitr:

*Ego has habebō hic vsq; in petaso pinnulas,
 Tum meo patri autem torulus meriti aureus
 Sub petaso. —*

Per translationem dicitur *Petasus*, quod in galeri for
 mam ædificiis superpositum, extensum & explicatũ
 est, in metæ formam se trahens . Vide Plinium lib.

XXXVI. cap. XIII. Natur. histor.

Pag 23. *Codones*] Sunt tintinnabula, & quos propriè *sonalios* vocabimus phaleris equorum appēfos. Suidas, κώδων, ὡς ἐπὶ τῷ κινῆν ἄδεν. Hinc κωδωνεῖον, ἐν ᾧ οἱ κώδωνες. auctor idem Suidas. Vide interpretem Sophoclis in Aiace. *Tintinnabula* verò Latini à verbo *tintinnire* deriuāt. Nonius Marcellus: *Tintinnire dicitur sonare, unde & tintinnabula sunt appellata.*

Nolæ etymologiam] Paulinus Episcopus Nolanus (olim *Sidicinum*, auctor Plinius lib. III. cap. v. 1 D. Hieronymi aequalis, vir vitæ sanctimonialis spectabilis, primus in suam Ecclesiam Campanæ vsū inuexit: correxit vir sanctissimus ab usum gentiliū sacrorum, & ad pia munia transtulit, vt nimirum eius strepitu exciri possent semotiūs habitantes ad conciones precationesque. Atque hinc fortassè tenuit consuetudo, vt Nolæ vocabulo censerentur tintinnabula ab hac Campania Nolæ, cuius apud Polybium Liuiumque fit mentio.

Campanam quoque à Campanie vrbe] Vbi primū vasa illa fabricata fuere, vide W'alfred. Strabonem lib. v. de reb. Eccles. *Campanarum* meminit Beda lib. IV. Historiæ Anglicanæ. Ad tubas quas Deus Num. cap. 10. fieri iusserat multi *Campanarum* originem referunt, ibi: *Facti tibi duas tubas argenteas ductiles*, quarum vsus erat ad vocandum cœtum, ac dum castra mouebantur. Formam tubæ exprimit Iudaicus scriptor lib. III. Antiquit. cap. XI. εὐρε ἷ & Κυκαίης ἑξ ἑξ ἀργυρεῖς ποιησάμενος. εἰς ἡ ἑαυτῶν. μήκος μὲ ἐξ ἀπυχαῖον ὀλίγω λείπον. σηνὴ δὲ ὅτι σύελξ αὐτῶν βραχὺ παχυπέα. παρέχουσα ἡ εὐρος ἀρκοῦν ὅππὶ πᾶ ἑρμαπ, πρὸς ἰσποδοχλῶ πνεύματος, εἰς κωδωνα ἡ σάλπηξι ὡς ἀπλησιῶς πλεῖν. Ἀσώσα καλήτη κῆ ἡ ἑ βραίων γλώσσας. ἰσποταῖ ἡ δού. κῆ

τῆ μὲν ἑτέρας, πρὸς τὴν ἀκρίλειαν Ἐπιμοζῶν ἔχοντο τῶν
 δοῦς πρὸς τὰς ὀκκλησίας. Ἐμίαν μὲν ἄποσημανατος ἴδει τὰς
 ἀρχαὶ σιμελθεῖν, σκεφομίνας πρὸς τῶν οικειῶν. ἀμφοτέρων δὲ
 σωῆναι τὸ πλῆθος. Id est, Inuenit autem et buccina specie
 ex argento facta talem: *Canna erat tibia paulo crassior,
 longitudine paulo minus cubitali cuius os tantum pate-
 bat, quantum ad inflandū sufficeret, desinebatq; in ex-
 trematē campanule similem, quemadmodum tuba.*
 Αἰσθρα vocatur hoc genus apud Hebræos. Duas tales
 fecit, quarum una plebs ad concionem vocabatur, alte-
 ra Principes ad consultandum de Reipub. ἐκκίεβαντο:
 utrisq; verò et angentibus vniversus populus conuoca-
 batur. &c. Quo autem tempore cœptum fuerit *Ca-
 panis* vti in Ecclesia Catholica, incertum. Illud con-
 stat Anastasii Monachi Persæ Martyris sæculo nō-
 dum fuisse *Campanarum* & *Nolarum* vsum. Inue-
 nio in VII Synod. Act. iv. ex lib. miraculorum S. A-
 nastasii Martyris, quòd cūm Cæsareæ ciuitati reli-
 quiæ S. Anastasii appropinquarent, ciues omnes læ-
 titia magna perfusi surgentes subitò, ligna que sacra
 pulsantes obuiam facti sunt, in venerandæ Deiparæ
 virginis æde. Ecce ligna sacra pulsabantur in sup-
 plicationibus.

P. 24. *Temesa Campania vrbe*] *Temesam* antiquū
 Cypri oppidum tradunt scriptores, vbi æris fodina-
 rum locus ostenditur. Lege Strabonem lib. v. & E-
 rasimū in prouerb. *Temesæus genius*. Est & *Temesa*
 agri Brutii oppidum, æris fodinis olim nobilitatum;
 quod Aufonii condiderunt, & postea litteræ vnus
 mutatione *Tempsum* appellarunt. Plin. lib. 11. cap.
 v. Ouid. xv. Metamorph. hinc *Temesææ ara*. Ouid.
 lib. v. Fastorum:

*Rursus aquam tangit, Temesæaq; concrepat ara,
Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.*

Sanè crepitus fit ad finem sacrificii, vt volens umbra discedat: vnde sunt abacta silentia. Nobilia sunt & *Temesæa ara* in succurrendo laboranti Lunæ. Hadrianus Iunius Animaduers. lib. III. cap. XI.

Ibid. *Dodonaos lebetes*] *Dodona* vrbs in Chaonia, Epiri regione, iuxta quam insigne nemus, vbi *Ionis Dodonæi* templum fuisse narratur, in quo oraculum omnium, quæ apud Græcos sunt, vetustissimū. Lege Herodotum lib. II. Philoxenum & Stephanum de vrbib. cum Eustachio. Hinc *Iuppiter Dodonæus*. Item *Dodonaum as*, cymbalum aut tintinnabulū diū noctuque continuò crepitans. In hominē dici consuevit improbæ atque importunæ loquacitatis. Zenobius ἐν παροιμιῶν βιβλίῳ tradit in Dodona duas fuisse sublimes columnas, in altera positam peluim æream, in altera pensile pueri simulacrum flagellum æreum manu tollentis. Quoties autem ventus flauerit, fieri, vt scutica impulta crebrius leberem feriat, isque percussus tinnitum reddat, ad multum etiã temporis resonantem. Iuuenalis ad adagium allusisse videtur, cùm ait:

*Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas
Pulsari. —*

Muliebrem taxans garrulitatem. Item apud Aufonium:

Nec Dodonæi cessat tinnitus æheni.

Aliam huius adagii interpretationem adfert Suidas, quem consulat lector.

P. 25. FRANCISCVM PETRARCHAM] Fuit Hetruscus natione, vir doctissimus, Philosophus, Rhetor & Poëta celeberrimus: litteras velut intermor-

tuas quasi ab inferis reuocauit. Multa ópera tã Latina, quã vernacula cõscripsit linguã. Anno Christianæ salutis cIo. cccxli. Id. April. solenniter Roma in Capitolio, maxima tam Romanorum quam aduenarum procerum, aliorumq; adstantium frequentia, laureã coronã insignitus est, quod illi primò contigit

Romani post imperii linguæq; ruinam.

Moritur eodem sæculo cIo. ccclxxiv. xix Iulii, ætatis suæ lxxiv. Visitur adhuc hodie eius Epitaphiũ in collibus Euganeis sub dio in sepulcro rubri marmoris, cui incilum:

*Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarchæ.
Suscipe virgo parens animã, fate virgine parce,
Fessaq; iam terris celi requiescat in arce.*

Ad eius etiam tumulum Cl. VIT IANVS LERNVTIVS nostri sæculi Poëtarum princeps, mihiq; amicissimus, ita lusit:

*Du tenuem tibi terram, & in urna perpetuũ ver:
Ardoris nostri, magne Poeta, iaces.*

Huius vitam satis eleganter descripsit Hieronymus Squarzacicus Alexandrinus, ad Petrum Contarenum.

C A P. II. & IV.

P. 26. & 3. *Sepulcro Porfena*] Plinius lib. xxxvi. c. xiiii. Naturalis historię: Namq; & *Italicum* de Labyrinthis loquitur, dici conuenit, quem fecit sibi *Porfena Rex Hetruria* sepulcri causã, simul vt externorũ Regum vanitas quoq; ab Italis superaretur. Sed cum ex. idat omnia fabulositas, utemur ipsius M. Varronis in expositione eius verbis: *Sepultus est, inquit, sub vrbe Clusio, in quo loco monumentũ reliquit lapide quadrato, fen-*

to: singula latera pedum lata tricenis, alta quinquagenum: inq₃ basi quadrata intus labyrinthū intricabile, quo si quis improperet sine glomere lini, exitum inuenire nequeat. Supra id quadratum pyramides stant quinque, iv. in angulis, in medio una; in imo late pedum septuagenum quiniū, alta centum quinquagenum: ita fastigiata, ut in summo orbis aeneus & petasus unus omnibus sit impositus, ex quo pendeant, excepta catenis tintinnabula, quae vento agitata, longè sonitus referant, ut Dodona olim factum. Supra quem orbem iv. pyramides insuper singulae extant altae pedum centenum. Supra quas uno solo quinque pyramides, quarum altitudinem Varronem puduit adlicere &c.

P. 26. Polydorum Virgilium] libro de Inuentoribus rerum vi. cap. xii. hæc de tintinnabulis: *Quod Tintinnabulorum sono populus inuitatur vocaturq₃ ad sacra audienda statis diei horis, Sabiniani qui Gregorio successit, hoc decretum est. Aliud inde Ioannus xxii. Rom. Pontif. præscriptum manauit ad posteros: is enim instituit, ut ter in singulos dies, tintinnabula ad vesperū pulsarentur, actum unusquisq₃ ter salutationem angelicam D. Virgini sacram recitaret. Institutum ita māsit, ut hodie ubiq₃ gentium sit in usu, atq₃ audito tintinnabuli sono, cuncti confestim genua flectant atque orent. Hactenus ille. Lege & Martinum Polonum in Sabiniano Pontif.*

C A P. III.

P. 30. *Therma Diocletiana*] Hatū reliquias adhuc hodie nō absq₃ admiratione cōspicimus. Incredibile quanta mole & sumptu constructæ. Præter *Agrippinas, Neronianas, Vespasiani & Titi*, celebrātur *Domitiana, Alexandrina, Seueriana & Constantiniانا*.

M. Agrippa vt populo placeret, CLXX balnea seu lacus in prouinciarum formam, Romæ gratuita præbuit. Vide Ammianum Marcellinum, Alexandrum ab Alexandro lib. 1111. cap. xx. Georgium Fabriciū in Roma sua, Ioannem Rosinum lib. 1. Romanarū Antiq. Nicolaum Sipontinum. Omnium diligentissimè nostra ætate de Thermis scripsit Andreas Baccius Elxidianus Med. libr. vii. eorum quos de Thermis edidit. Huic adiunge Belgio cellū IUSTVM LIPSIVM lib 11. De magnitudine Romana.

Pag 31. Ex Strabone lib. xiv. vfos veteres nota ad venditionem piscium significandam patet. * Ταρωδου γαρ ὀπιδεικνυμῆνυ, τῆω μὲν ἀκροῶσαι παίται, οὐς δὲ ο κῶδων ἢ κῆρ ἢ ὀψοπωλίαν ἐφόφουσι, καταλιπόντας ἀπλῆιν ὀπι τὸ ὄψον. Id est, Cum Citharædus quidam artem suam publicè ostentaret, tantisper ab omnibus fuisse auditum, dum tintinnabulum signum venditionis piscium daret: eo audito vniuersos ad piscium negotiationem discessisse. Item è Plutarcho lib. 1111. Sympos. cap. 1111. διὰ τῆς αἰετῆ ἢ ἰχθυοπωλίαν ἀναδιδόντας, Ἐτὸ κῶδωνος ὀξέω, ἀκένυται. Id est, Sed qui subinde in foro piscario versantur, & tintinnabulum celeriter exaudiunt. Simile illud apud eundem Strabonem lib. xv. Geograph. apud Indos fuisse ædiles, qui fructus maturos ligno dato vendi curarent. Notauit hoc post Cælium Rhodiginum lib. xix. cap. x. Antiq. Lect. Ioannes Lapius in Medicinalibus epistolis, Isaacus Casaubonus Gallia lumen, ad librum xi 111. Strabonis, & Medicorū princeps Hieronymus Mercurialis lib. 1. Variarum lect. cap. xxv. Adhuc hodie Antuerpiæ est in vsu venditiones tintinnabuli signo indicare plateatim.

C A P. V.

Pag 33. Familiam tintinnabuli sono excitari Ita Lu-

Lucianus Tractatu de iis qui mercede conducti, in diuitum familiis viuunt: ἐωθὲν τι ὑπὸ κώδωνι ἕξαιτας ἀς ὑποσείσμενος τῷ ὕπνῳ τὸ ἥδιστον συμπέθειαι αὐὼ καὶ κέτω, ἔτι τὸ χθιζὸν πηλὸν ἔχων ὅππῃ πῖνσκελοῖν Id est, Deinde mane ad tintinnabulum experges factus, discubâ ab oculis dulcissima somni parte, vna sursum ac deorsum, circumcursas, hysterno lato etiam dum tibiis adherente. &c.

C A P. VII.

Pag. 37. *Syria Dea sacerdotem*] Plutarchus in vita M. Craffi de prodigiis agens, quæ ipsi acciderunt in Syria, hæc describit. Mentio item huius apud Tertullianum in Apolog. M. T. Ciceronem, Ill. de Nat. deorū, Eusebium de præparatione Euangelica cap. II. aliosque, præcipuè autem apud Lucianum, quem lector audi: πολλοὶ δὲ ἀπικνεόμενοι χρυσὸν τε Ἐσφῆρην, οἱ δὲ χαλκὸν κομίξισι, εἴτ' ἀφέντες οὐκέντι πρὸς θεοὺς κείμενα, ἀπᾶσι λέρωντες τὰ ὑνόματα. παρεστῶς δὲ ἄλλος, αὐὼ ἀγγέλλει, ὃ δὲ ἕξόμενος βωῖομα, εὐχλωτὴ ἐς ἑκάστου ποιεῖται· ἅμα δὲ εὐχόμενος κροπέει ποίημα χαλκεῖον, τὸ ἀείδει μέγα Ἐσφῆρην. &c. Id est, Multi autem venientes, aurumq; ἔσφῆρην, quidam etiam as afferunt, deinde ante illum appositus atq; ibi relictis illis abeunt, vnusquisq; nomen suum edentes. Astans autem alius quidam, sursum renunciat. Ille igitur accepto nomine, preces pro vnoquoq; facit, precando autem pariter ἔσφῆρην quoddam tintinnabulum pulsât, quod motum, grauiter atq; asperè sonat, &c.

Pag. 38. *D. Antony fratres*] Maiores nostri memorias Sanctorum inuisentes, libenter pro se conferebant parquam Sancti imaginem, sic etiam pro pecoribus suis, collo alligandam nolam ex memoria S. Antonii conferebant, protestantes hac ratione, quod meritis S. Confessoris petebant, & confide-

bant animalia sua præferuatim iri à peste. Quod indicat Ambrosius Nouidius à Romanis obseruari. Agens enim de porco grunniente, qui S. Antonio appingitur, subdit:

— collo mea concutit era,

Noscere quo possis ne noceatur, ait:

Æs. meum gestat, baculo quod cernis in isto,
Quodq; rogans ager, colluq; multa gerunt.

C A P. VIII.

Pag. 39. *Ouium, caprarum, suum*] Iustinianus Imp in legib. rusticis Tit. secūdo, §. 2. interprete doctiss. Francisco Balduino, ita sanxit: *Si quis crepitaculum siue tintinnabulum bovis aut ovis aut alterius cuiusvis animalis sustulerit, conuictus flagellator ut sit. Et si animal deperditum fuerit, & id damnum sarcito, quod eius crepitaculum sustulit.* Sidonius Apollinaris lib. II. epistol. II. ad Domitium greges tintinnabulatos vocat, vel tinnibulatos, ut est in vet. libris. Fortunat. lib. II. de S. Medardo:

*Tintinnum rapit alter inops, magis improbus ille,
Qui inmentorum colla tenere solet.*

Meminit & lex Burgundiorum tit. 4. §. 5. Item Gothorum lib. 7. tit. 2. II. Antiq. denique Boiariorum cap. 8. tit. II. § 1.

Pag. 40. *Delphinos*] Plinius Nat. historiae lib. XI. cap. XXXVII. in hunc modum: *Delphinum audire manifestum est. Nam & cantu mulcetur & capitur attentius sono. Quonam modo audiat &c.* Balenas & monstra marina tintinnabulis à nauibus arceri mihi auctor Cornelius Kilianus Dufflæus noster in poemat. suis:

Nauis-

*Nauita Erythræum pavidus qui nauigat æquor,
In prora & puppis summo resonantia pendet
Tintinnabula: eo sonitu pragraandia Cete,
Balenas & monstra marina a nauibus arcet.*

Ibid. *Muliones*] Assiduo vsu compertum est mulos valde delectari tintinnabulorum sonitu: quapropter muliones multiiuga tintinnabula ad illorum colla suspendere solent, quo facilius farcinarum labores perferant, vt Ouidius alibi canit. De equis simile tradit Suidas in *κλωδωνιστοι*, quos tintinnabulis pulsandis veteres explorabant; & num tumultu pugnae percellerentur, quod hodie tympano factitamus vel bombardis. Vide eundem in dict.

κλωδωνιστοι.

Elephanti] lege 1. Cent. Epistolar. IVSTI LIPSI Epistola L. ad Ianum Hautenum, illic certe mira recenset: miriora quæ Augerius Busbequius Belgicæ nostræ sidus se vidisse scribit Epistola 1. legationis Turcicæ. hæc eius verba: *Vidi etiam elephantem plane iuuenem mirè lepidum, vt qui saltaret & pila luderet. hic credo vix temperabis risu. elephantem, inquit, ludentem pilâ & saltantem? cum saltare iuberetur, mouebat ita alternis pedes toto corpore coruscans vt non obscure tripudiare velle videretur. pila vero palmaria ita ludebat, vt pilam in se coniectam, proboscide scitè exciperet, longeq; reperenteret, quod nos palmâ facimus &c.*

C A P. IX.

Pag. 42. *Hebrai tintinnabula*] Ita Origenes super Exod. *Habeat etiam Pontifex per indumenti circuitum tintinnabula, vt egrediens Sancta det sonitum, & non intret cum silentio. Et hac tintinnabula quæ semper*

sonare debent, in extremo vestimento sunt posita, idcirco credo, ut de extremis temporibus & fine mundi uis quã silicas, sed inde semper sones, inde disputes & loquaris, secundum eum qui dixit: Memor esto nouissimorum temporum, & non peccabis. Ad hunc ergo modum, homo noster interior Deo pontifex adornetur, ut introire possit, non solum in sancta sed in sancta sanctorum &c. Flavius Iosephus diligentissimus rerum Iudaicarum scriptor, lib. III. cap. VII. I. Antiq. ex versione Sigismundi Gelenii, hæc de Tintinnabulis: Pontifex uero utitur quidem etiam hoc, nihil eorum quæ enumeramus omittens, sed superinduitur hyacinthinam tunicam talarem quam nostrates Methir nominant, astringetque eam zona coloribus suprascripta simili, nisi quod auro intertexta: ceterum ima vestis ornabatur limbo effigie malorum puniceorum distincto, a quo tintinnabula aurea sic dependebant, ut medium esset quoddam malum punicum inter duo tintinnabula situm, & tintinnabulum inter duo mala punica. &c. Adscribo & Græca uerba, si quis ea potius desiderabit: ο ἱ ἀρχερεῖς κοσμεῖται μὲν ἐπ' αὐτὴν ὡς χαλιπῶν ὁ δὲν ἢ ἢ ὡς εἰρημένωι. ἐπιδυσαμένους ἢ ἐξ ὑακίνθου πεποιημένον χιτῶνα, ποδήρης δ' ὅβι ἐστὸς, Μηθιρ καλεῖται κτ' ἢ ἡμετέραν γλῶσσαν. ἄνη ὡς ἐσπίχεται βάρμασσιν οἷς ἢ ὡς ἕτερον ἢ ἢ δὲ πεποιτικμένη χροσὸ σιων φασι δ κτ' πίζαν δ' αὐτὰ ὡς εἰρημένωι δύστασι ῥοδὸν ἔχον ἐκ βαρμῆς μεμμημένοι ἀπὴρ τῶν, Ἐκώδωνες χροσέοι κτ' πολλὰ ὅσπερ δέισιν ἢ εὐπρεπείας, ὥστε μετὸν ἀπολαμβάνεσθαι δυνούτε καὶ ἄνοιον ῥοδόν κτ' ῥοδὸν κωδάνιον.

C A P. X.

Pag. 45. *Morem hunc tintinnabulo*] Excubitores nocturnis Vigiliis Nolam antiquitus pullabant, ad cuius pulsus respondendum erat illico, ut du-

das refert dict. κωδωνοφορῶν, ex Aristoph. interprete ἐν ὄρνισι. ἐρχόμενοι, inquit, ὅτι τὸς φύλακας κώδωνας εἶχον, ὅ τῆτας ἐφόφου πειραζόντες ἢ καθύδοντα, εἶνα οἱ φυλάσσοντες ἀπὸ φθίλωνται. Qui mos etiamnum apud Iccium portū (*Calctum* hodie vocant) aliisque locis præfidiariis obseruatur. Similiter si qua vis ingrueret, Campani æris tinnitu iudiciū eius rei dabatur olim, quemadmodum & hodie per vniuersam ferè Belgicam nostram hoc ciuili bello. vnde Thebaidos vi. Papinius Statius eleganter cecinit:

— *procul auxilianti agentes*

Aera crepant. —

P. 46. *Funeri autem adhiberi*] Olim si quis è vita excessisset, æra campanæve pulsabantur, vt peruetus Theocriti scholiastes annotat (qui mos in hunc vsque diem apud nos perdurat) quod is sonus credebatur esse καθαρὸς ὁ ἀπλαστικός ἢ μασημάτων, hoc est, *auertere spectra & demonum ludibria*. Atque hinc receptum arbitror, cur tonante cælo campanarū boatu perstrepatur. Non sum tamen nescius subesse & aliam causam, nimirum vt illarum complosu ærore longè lateq; diuerberante, vis tonitruī infringatur. Apollodorus in libro, quem De Diis inscripsit, Hierophantam, hoc est, Proserpinæ sacerdotē, tintinnabulum siue nolam, ἡχέιον nominat, pulsare Athenis consueuisse scribit. Pulsantur etiam Campanæ, teste Alberto Pighio ad finem lib. vii. in exequiis & iustis defunctorum, vt excitentur & præmoneantur nedum necessarii sed & ceteri ciues ad præstanda officia defunctis, eorum opem implorantibus, ac si dicerent: *Miseremini mei, saltem vos amici mei.*

Ibid. *Flamini Diali*] Vide Agellium lib. x. cap. xv. qui ceremonias Flamini Diali impositas, satis copiosè recenset.

Pag. 48. [*Apud Plantum legendum*] In Pseudolo:
— *verum extra portam Metiam currendum est*
prius.

CA. *Quideo?* PS. *lanios inde accersam duos cum*
tintinnabulis.

Turnebus lib. xxiii. cap. xi. Romanos, cum supplicium de seruis sumebat, tintinnabula ad plebē conuocandam, vel arcēdam, ne contaminaretur, adhibuisse coniiicit ex dicto Plauti loco. Et si incomparabilis ille Scaliger *tintinnabulum* ibi vehiculorum genus esse putet.

C A P. XIII.

Pag. 52. [*Carrocium voce Itala*] Huius descriptionem accuratam nobis dedit Antonius Campus p̄tor & Eques Cremonensis in descriptione vrbis Cremonæ vernaculâ linguâ, quam Latinè ita vertit Philippus Rubenius amicus mihi singularis, in quo quid laudes potissimum nescias, ingenium ne omni honesta & liberali doctrina cultum & perpolitum, cum acri & limato iudicio coniunctum, an mores suauissimos profususq; ad humanitatem factos, quibus se summis pariter & imis commendare solet:
Anno Christi M. lxxxvi. Cremonenses CARROCIVM instituerunt, quodq; eius usum una cum libertate gratia Berte Auguste ab Henrico Imp. impetrassent, BERTAM aut BERTACCIOLAM dixerunt.
CARROCIVM erat currius amplior his atque sublimior qui communi in usu. Inuenere Longobardi, primiq; omnium, secundum aliquos, Mediolanenses usurparunt. Ornabatur id a quibusdam pannorubro,
ab aliis

ab aliis albo, à Cremonensibus vero mixtim rubro & albo, denique pro colore, quo cuiusque civitatis insigne. Sed & seni boues, à quibus trahebatur, simili panno tecti. In medio autem erat antenna cum vexillo siue labaro, præter crucem rubram cetera albo, cuiusmodi in supplicationibus hodieq; nonnullis in locis gestantur: & ab eadem antenna dependuli funes, quos validi robustiq; iuvenes manibus attinebant, inq; eius summo campana appellata Nola. Nefas autem educere, nisi publico decreto, nec minus mille quingentis ad custodiam eius militibus strenkis & panoplia ac bipennis egregie munitis. Propè etiam Duces omnes ac militia præfecti, at ponè tibicines VIII. multiq; ad rem diuinam sacerdotes. Præcipua tamen curus huius cura dabatur viro virtute & peritiâ rei militaris insigni, quòque loci ille statueretur, eo tum ius di. i. tum consilium haberi de summa belli solebat. Eodem & saucis receptus atq; confugium, eisq; qui vel pugnando defissi, vel a multitudine hostium premerentur.

C A P. XIV.

Pag. 56. *Campanarum tinnitu demones*] Petrus Messias Hispalensis lib. II. diuersarum lectionum, cap. IX. hæc copiosè tractat, ad quem Lectorem remitto.

Pag. 58. *Ioannis Wieri Grauiani*] Potius P. Martini Delrii Antverpiani amici optimi, qui hunc satis egregie refutat in lib. *Magiarum disquisitionum*.

C A P. XV.

Pag. 59. *Voce quasi Stentorea*] Prouerbialis hyperbole, *Stentore clamor*. Sumptum à fabula Stentoris, cuius meminit Poetarum Princeps Iliad. 5.

cique *ferream*, hoc est inuictam vocem attribuit: æquabat enim quinquaginta alios clamore. Ita Homerus:

Σπίντορι εἶσα μένη μεγαλήπει χαλκοοράνῳ·

Ὅς τόσον αὐδῆσαι χ' ὄσον ἄλλοι πεντήκοντα.

Augerius Busbequius epistola I. legationis Turcicæ, idem confirmat his verbis: *Talisimannos habent hominum genus templorum ministerio dicatum. Hi mensuris utuntur ex aqua. quibus postquam aduentare auroram cognouerint, clamorem tollunt e celsa turri, in eum usum constructâ, quo homines ad venerandum Deum hortantur & arcessunt. Idem faciunt medio tempore inter exortum solis & meridiem, & item inter meridiem & occasum: postremo, sole occidente, voce utuntur acutissima, eam non inuicunda modulatione vibrantes, quæ longius, quàm credi possit, exauditur, &c.*

C A P. XVII.

Pag. 69. *Musicos concentus*] Stupendæ altitudinis ex cædido marmore turrim templo D. MARIÆ cælestis curiæ Reginæ impositam, nemo est qui ignorat; hinc patria nostra,

— — tantum caput exiit vrbes,

Quantum lenta solent inter viburna cypressi.

In hac ferè quotidie *Campanarum* insignis musicus concentus, tantâ arte & harmoniâ, vt non *Campanas* sed organum aliquod audire videaris, exteris omnibus stupentibus.

Pag. 70. *Hicronymi (Cardani)*] Ita enim ille lib. XII. De rerum Variet. *Renouauit hæc narratio memoriam eius, quod Bruxella in Belgica vidi. Nole plurima in circuitu posita super turri, vt fieri solet, vocum musicarum sonis proportionem obtinent: ad eum*

gnari artis, & tangentes singulas pro notis descriptis, cantilenam pulsant, admiratione potius dignam, quam iucundam arduum: nam note non retinent vocem, sed cum ictu statim desinit. Idem Louani, Antuerpiæque fit. Transferri etiam potest ad vrceos aliq, vasa. Si dicas, quis vsus harum nolarum? Vt tota ciuitas audiat Musicam &c. Vtinam Cardanus hodie Campanarum musicam Antuerpiæ audiret, secus iudicaret, nempe & admiratione dignam, & auditu iucundam.

C A P. XX.

Pag. 75. *Campane non solum materiam.*] Fiunt ex metallo æris. Æs metallum est durabile & sonorum, habetq; Campana interius plectrum ferreum quo tunditur, vt audiatur. Significat noui Testamenti prædicatorum ora, quæ plus durant quam tubæ veteris Testamenti, altiusq; resonant. Natius erat tantum in Iudæa Deus, tempore Iudæorum, at nunc in omni terra. Ænigmã de Campana circumfertur satis elegans, quod hîc adiciam in gratiam curiosi lectoris, adiuncto altero magis breui, cuius auctor Nicolaus Reußnerus.

Est intra celos, est intra mansio terras,

Non calum tango, non quoq; tango solum.

Constringor vinculis, concludor robore duro;

Vt nulla mutem conditione locum.

Os mihi semper hiat, petulanter & exero linguam,

Nec, nisi cum cogunt verbera multa, loquor.

Cum loquor assiduus repleo clamoribus aures,

Verbera cum cessant, tunc quoq; cesso loqui.

Non vlli noceo clamoribus, hortor iniquos,

Contrito querant corde salutis iter.

Nic. Reuf.

*Os mihi semper hians, & pendens ferrea lingua est,
Vox est nulla, nisi prodita verberibus.*

Baptizantur seu benedicuntur quoque *Campana* ex sent. patrum Con. Colon. cap. XII I. ut sint tubæ Ecclesiæ militantis, quibus vocetur populus ad audiendum verbum Dei. Item ut Dæmones Campanarum tinnitu, Christianos ad preces concitantium, terreatur, ut suprâ dictum. Formula benedicendi antiqua est. Alcuinus mentionem facit, dicens: *Neg, nouum videri debet, campanas benedicere & ungere, eisq, nomen imponere. nam & Gen. XXVIII. Iacob memor visus scala ad calum vsq, pertingentis, tulit lapidem, quem capiti suo supposuit, & crexit in titulum. fundendo oleum desuper, appellauitq, nomen vrbis BETHEL, quæ prius Luzã dicebatur.*

P. 76. *Campanarum pondus*] Rothomagi (vulgo *Rouë*) templum est D. MARIÆ Christi matri dicatum, altissima que turri spectabile, in qua *Campanam* totius Galliæ maximam ferunt, XL millium nempe librarum, quod indicant hi vernaculi versus quibus ipsa est inscripta:

*Je suis nommée George d'Amboise,
Qui plus que trente six mil poise:
Et si qui bien me poysera,
Quarante mil y trouuera.*

Fuit hic *Georgius* huius vrbis Archiepiscopus, circa annum millesimum quingentesimum, qui dum cōsideraret hanc suam diœcesim aded olei penuria laborare, vt vix sufficeret tempori Quadragesimali, huius loco eis butyri vsum concessit, eâ tamen conditione, vt singuli penderent obolos vi Turonenses, ex

ses, ex qua collata pecunia extrui curavit dictā turrim, quæ inde *Butyri turris* (siue *la tour de beure*) habitenus vulgo nuncupatur.

Hoc demum coronidis vice addam. Locus est elegans de Tintinnabilis apud Suetonium in Augusto cap. xci. quem mitior MAGIVM non obseruasse. *Cum dedicatam* (inquit) *in Capitolio adem Tonanti Ioni assidue frequentaret, somniauit queri Capitolinum Iouem cultores sibi abduci, seque respondisse, Tonantem pro ianitore ei appositum. Ideoq, mox tintinnabilis fastigium adis redimiuit, quod ea ferè ianuis dependebat,* &c. Dio simpliciter *κἀδ' ἰωνὸν ἀντὶ τῆς ἰανίης*, nempe Ioni Capitolino ait doctiss. Casaubonus in Animadversionib. ad Suetoniū, imò *Ioni Tonanti*, vt clarè Suetonius, & res ipsa exigit. Nam si *Iuppiter Tonans* est ianitor Capitolini, & tintinnabula ianuis ferè dependebant, æstimata est ædes *Tonantis* ianux loco, respectu *Capitolini*. In ædibus magnatum amplis & spatiosis tintinnabulorum quoque vsus fuit. Dio airillis vsus τῶν τὰς σιωοικίας νύκτωρ φυλάσσοντες, hoc est *custodes insularum & vastarum adium*, quas habuerunt Romani proceres. Supra diximus ex Luciano de mercede conductis, familiæ signum dari solitum ad euigilandum, huius quoque mentio apud Senecam epistola xcv. *Transco pistorum turbam, transeo ministratorum, per quos signo dato ad inferendam cenam discurretur.* Idem de breuitate vitæ: *Quanta celeritate signo dato glabri ad ministeria decurrunt.* Quanquam hic locus capi potest de digitorum crepatione. Sed modus esto & finis. Tu, candide Lector, laborè hunc nostrum, boni consule & VALE:

SVRIVS IN VITA S. LVPI EPISCOPI

Tomo S. & Card. Baronius Tom. VIII.

Annal. Eccles.

Mortuo Theodorico Principe Rex Clotharius in Burgundiam veniens, hostili manu armatum Blidebodem ducem misit in Senones. Illo ergo tela atrociter in oppidum vibrante, S. Episcopus LVPIVS in Domino fidens, ad protomartyris Stephani adem se contulit. Cumque ad conuocandum populum signum ecclesia tangeret, viribus hostes destituti, tantoque sunt terrore correpti, ut nullam sibi salutis opem superesse putarent, nisi fugam sibi consulerent. Ita vir sanctissimus, dum instar Moysi ad caelum, tollit manus, hostes profligat, &c. Post multa hæc ibidem: Clotharius Rex ubi cooperit signum vel campanam S. Stephani sonum edere gratissimum, iussit eam Parisios transferri, ut eius tinnitu sepius delectaretur. Displicuit ea res B. Episcopo Itaque mox ut ablata est à Senonibus, omnem soni gratiam amisit. Id Rex intelligens, ocyus inbet suo illam loco restitui. Vbi autem ad ponte Senonicum ventum est, rediit illi pristinus sonus, & ob Sancti viri merita VII milliario auditum est. Hæc de campana Senonensi: quibus declaratur, iam hoc tempore in vsu frequenti eas esse receptas. In Oriente autem adhuc consuetudo illa perseverabat pulsandi ligna ad populum conuocandum.

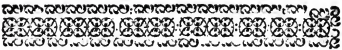
BARONIUS TOM. X. ANNAL. ECCLE-

sias. anno Christiano DCCC LXV.

Adhuc quodque annum referunt scriptores prosequuti res Venetas, ærea instrumenta, quæ Campanas dicimus, vsus esse cepisse Græcis, missis ipsis a Duce Venetiarum VRSO PATRICIACO ad Michaëlem Imp.

IN-

I N D E X T A M R E -
R V M M E M O R A B I L I V M,
 quam auctorum qui in lib. de **T I N N A B V L I S**
 & **N O T I S** laudantur vel explicantur,
 ad paginas accommoda-
 tus.

s Notas Fr. Svecertii significat.

Accipitrum tinnabula 42 accipitrarii 42 <i>Accursi loc^o explic. § 2. § 3</i> <i>ades Rom. vest. amplissi-</i> <i>ma</i> 33. s 97 <i>adium foribus appesa tin-</i> <i>tinnabula</i> 72. 73 <i>anea falx Medea</i> 55 <i>enigma de campana du-</i> <i>plex</i> s 95. 96 <i>aër ad vocem sonumq³ ne-</i> <i>cessarius</i> 21 scindi- tur campanarum sono 57 eius constitutio- nes in soni magnitudi- ne vel parvitate mo- mentũ habere 67. 68 <i>aëris voce vel sono di-</i> <i>uerberati natura</i> 66	<i>æs ab aëre adpellatum,</i> 21 <i>metallum durabile &</i> <i>sonorum</i> s 95 æs Do- donaums 83 æs ther- marum apud Martia- lem quid 22. 28 aris vis <i>credita olim maxima</i> 38 55. 58 aris tinnitu cur <i>apes subsidunt</i> 7 aris <i>usus varius in sacris, um-</i> <i>bru depellendis, luna de-</i> <i>fectu, &c.</i> 38. 55. s 83 <i>aris fodina Temesa</i> 24. s 83 <i>ara tintinnire solent</i> 22 <i>æra auxiliantia</i> s 91 <i>arei culti sacerdotum</i> 55 <i>Agellius</i> s 91. vide & G <i>Agiosydirum v. Hagio-</i> <i>siderum</i>

I N D E X.

- Agrippina therma* s 85.
86
- Alb. Pighius* s 91
- Alcinus* s 96
- Alex. ab Alexandros* 86
- Alex. Aphrodisians* 55
- Alexandrina therma* s
 85
- alluio quasi in artib.* 69
- Ambros. Nonidius* s 88
- Amm. Marcellinus* s 86
- Anastasi^o monach^o mar-
 tyr.* s 82
- Andr. Alciatus laudatus*
 27. 53
- Andr. Baccij de Thermis
 libri laudati* s 86
- andronitides* 73
- Ang. Caninius Anglar.
 laudatus* s 7 eius
 scripta *ibid.*
- Anglaria Magij patria*
40 & aliorum virorum
 doctore imparens s 7
- Anglarenses campana* 76
- annulus aureus vel ferreus
 in foribus antiquorū* 73
- antiquis scriptoribus sua
 etatis ratio non curiose
 habita* 71
- D. Antonij porcus* s 88
- D. Antonij fratres, & co-
 rū tintinnabula* 58. s. 87
- Anton. Campi descriptio
 urbis Verona* s 92
- Antuerpia qui mos in ven-
 ditionib. indicandis* s 86
- Antuerpia urbs urbium*
 s 6 eius laus s 94
- apes cur aris tinnitū subsi-
 dunt* 57
- Apollodorus* s 91
- Apuleius* 40
- aquilarū tintinnabula* 42
- argētum; sonorum metal-
 lum* 21 eius sonus in
 quibusd. campanis 76
- Aristophanes* 44 anti-
 qua comœdia scriptor 45
- Aristophanis scholiastes
 laudatus* 44. 20
- Aristoteles* 21. 73
- artes singula quotidie ex-
 coluntur magis* 69
- Asucllorum turris Bo-
 nonia* 69
- asinus Luciani & Apulei
 non sine tintinnabulo* 40
- Asofra Hebraeorum* s 82
- Aug. Busbequius lauda-
 tus* s 82. 94
- D. Augustinus* 56
- anibus etiam alligantur
 tintinnabula* 42
- Auicenna* 21
- Arsenius* s 83
- Bala-*

B.

B Alenas arcerit tintinnabulis à nauib. s. 88
 Berta aut Bertacciola, carrociū Cremonensium s. 92
 Beda s. 81
 Blidebodes dux s. 98
 Botariorum antiqui. s. 88
 Bononia tintinnabula musica 70 *turris* ibi Asinellorum 69
 tanquam solent Bononienses carrocio, pro-
 uerb. s. 3
 bos vox boatum animalis exprimit 22
 bruta & tintinnabuli usu non excludi 39 harmoniā oblectari, contraphilosophos 40
 buccina usus, in vigilibus mutandis apud Rom. 45
 bulum in voce tintinnabulū, & s. quid agat 21
 butyri turtis Rhotomagi unde dicta s. 27

C

C Esaris memoria admiranda s. 79
 Caletum hodie, qui olim Iccius portus s. 91
 campana, unde dicta 23

24 s. 81.

campanarum origo s. 81
 materia s. 95 qua varia, 75. & sonum variat 75. 76 campanarum forma plurimum ad sonum conducit 75
 conficiendarum & suspendendarum ars 74 eas apud veteres in usu fuisse, quam recte quidam negauerint 25 in turribus templorum veterum nullas fuisse 25. 26 illis quum primum ceptum fuerit uti in Ecclesiā, quasitum s. 81. 82
 campana cur ad hymnos Dauidis in parietalibus pulsata s. 6 earum baptismus & benedictio s. 6.
 96 cur pulsentur, sonante calo s. 6. 57. 89
 olim etiam in funere pulsata s. 91 iis signum datum etiam olim, vi aliqua ingruente s. 91
 campana hodie nulla Grecis, ut nec Turcis s. 8. 92 etc.
 campanarum concentus musici in quibusd. locis 70. 89 4. 95
 campanarum maximarum pon-

I N D E X.

- duo statere non magno*
examinatur 76 de *cam-*
pana enigmata duos 95
96 *cāpana castrensis de-*
scripta & eius usus 51
&c. campana Angla-
rēses 76 *campana Rho-*
tomagensis pondus s 96
Senonensis s 98 *cam-*
pana Gulielmina 56
Campanaria turres 66.
67. &c.
campanarius 61 *eius cum*
symandro apud Gracos
effigies 63
campanella sonitu conuo-
cata sanctimoniales 27
campanilis, vel campa-
nalis sonitus 27
cantu delectantur delphi-
ni s 88
capite raso pileum sume-
bant serui, si liberi fierent
18. 19
cardines aenei in forib. 74
Cardinaliū tintinnabu-
la priuata 34. 71 *eorum*
familia ample 34
carduelis cicur, musica
gaudens 40
Car. Rymius, legatus Ca-
sareus Byzantii 16. 17
s 10
- Car. Sigonius, & amula-*
tio inter ipsum & Ro-
bortellum s 8
carrociū & eius usus
52 &c. s 92. *figura* 54
castrorum campana &
eius usus 51 &c.
cauadia 73
cerui pastorum fistulis fi-
stuntur 40
Christianorum veterum
inuidia & clandestini
conuentus ob metum E-
thnicorum 27 *eos ca-*
ruisse campanis templo-
rum 25. 26. 27
Cicero. 38. s 87 *illustra-*
tus 30. 31
citharædi historia, qui
Iassum venerat 31
cinitas ridicula animum
opui Aristophanis 44
Clotharius rex s 98
clypeus areus in Laconi-
co, & eius usus 22. 28.
29. 30
cochlis scala 59
codones in papauere 23
κώδων, & κώδωνων s 81
codones, tintinnabula
unde dicta 23. s 81
codonophorus, κώδωνοφορῶν
44 *eius officium, apud*
vigi-

I N D E X.

vigiles 44. 45
codonophori funebres 45.
 46
*cœnobiorum tintinnabu-
 la* 73
columna Traiani 59
Constantiniana therma
 s 85
cōsuetudinis voluptas 60
Corn Kilianus Duffleus
laudatus s 88
cornix in foribus 73
coruus in foribus 73
Cos insula 52
Cremonensium carrociū.
 s 92. 93
crotala veterum 50. 51
Turcarum 51
*crotalum cithara conso-
 nans* 51
cultri ærei sacerdotū 55
*eustodes insularum & va-
 starum adium vsi tintin-
 nabilis* s 97
Cyprica elades 15
Cyri memoria miranda s
 72

D

Dæmones putabant
 sonitu aris fugari
 55 eorum opera grandi-
 nis vel ventorum vi da-
 mnnum dari 56

Dea Syria v. S
*delphini à nautis sibilo al-
 licuntur* 40 cātū mul-
 centur & capiuntur s 88
Diaboli prestigia 58
*Diana ludi nocturni dia-
 bolici* 57. 58
Dio s 97
Diocletiana therma 30. 58
D. Lambin^o notatus s 59
Dodona vrbs, & oraculū
ibi vetustiss. s 83
Dodonæum æs. s 83
Dodonæum ahenu s 83
*Dodonai lebetes campana-
 ne fuerint.* 24
Domitiana therma s 85

E

ἐλεφαντίνον, tintinnabulū s 91
*elephas saltans & pila lu-
 dens* s 82
*elephanti cum tintinna-
 bulis: & unius pictura*
 40. 41
*Episcoporum tintinnabu-
 la priuata* 71
*equi ut olim exploraban-
 tur, ut hodie, num facile
 tumultu percillantur* s
 82
equorum tintinnabula 42
Eusebius s 87
Entropius 19

I N D E X.

excubiat tintinnabulis circum-
batur apud Gracos
44. 45

F.

F *Alexanea Medea* 55
Famagusta 45. 56
olim Salamis 9 à Tur-
ciscapta 62

Famagustani sacerdotes
60

familia olim apud ditiores
sono tintinnabuli excita-
ta 33. s 86. 87. 97

familia ample cardinaliū
34

famuli tintinnabulo ac-
cersiri solent apud prin-
cipes viros 71

ferrea vox s 94

flamen Dialis 17 ei
non licebat audire tibias
funebres 46

flamines purpurati 34

Florentia 72 turris illic
campanaria absolutissi-
ma 68

Florentinorum carrociū
captum 53

fores priscorum qua ratio-
ne aperiebantur 73. 74

forum strepitus 74 fori-
bus appensa tintinna-

bula & eorū usus 72. 73

Fortunatianus s 88

Fr. Balduinus 7. C. lauda-
tus s 88

Fr. Petrarca 26 lau-
datus 25 eius elogium
s 83. 84 & epitaphium
84

Fr. Robertellus 30. s 8 eius
cum Sigonio contētio s 8
eius lib. de Lagonico Pi-
sano laudatus 29

Fr. Rosinus s 80

fructuum, maturorum,
vēditio apud fndos s 86

funeri adhibiti codono-
phori, & cur 45. 46

funeri adhibita campana
etiam olim s 91

G.

G *Atata* Constantino-
poleos 51

Gal. Martius regius pre-
ceptor & miles 21 eius

sententia de aris etymo-
21 eius de doctrina pro-

miscua lib. 21. idem
notatus 21. 29

A. Gellius 46 anno-
tationibus à Magio illu-
stratus 66

Gennadius 23

℥

Georgius

I N D E X:

- Georgius archiepisc. Rhotomagensis* s 26
G. Fabricius s 86
Germanorum mos in mutandis vigiliis 2 45
greges tintinnabulati siue tintinnabulati s 88
Glossa ordinaria 56
Græcorum vet. mos in vigiliis circumuehendis 45
Græci hodie seruantiss. traditionum, quas à maiorib. accepere 60
Græcorū templa sub Turcis carere tintinnabulis 58. 59
eorum symandrum & hagiofiderum 60. 61 &c. *quando campanis uti cœpere in locis Christianis* s 98
Gulielmus Episc. 56
Gulielmina campana 56
Gul. Budæus 46
Gyb. Longolii Annotationes in Emil. Probum s 2

H.

H*Adriani imper. memoria admiranda* s 79
Hadr. Iunius s 83
hagiofiderū Græcorū 60 *eius usus ibid. forma* 62 *pietura* 65
harmonia oblectari bruta, contra philosophos 40
Hebræorū summi sacerdotis tintinnabula in veste 42. 43. 44
eorum symbolica explicatio 43
Hebræorum tuba argentea s 81
Henr. Petri typograph. Basil. 17
Herodiadis ludus nocturni 57. 58
Herodotus 6 83
Hesychius 45
hieracarii 42
D. Hieronymus 36. 43 *noüe & parū Latine sepe loquitur* 24
Hier. Cardanus 70. *notatus* s 24. 25
Hier. Magii elogium s 7 &c. *memoria admirabilis* s 79
Hier. Magius legatus Florētia 72 *vix tunica⁹. e clade Cypri- ca in captiuitatem Turcicam incidit* 15 *optat se Græcorum regiones nunquam vidisse* 63. 64 *eius merita in remp. litterariam* 17 *eius lib. v. de Mundi exustione & die iudicii* 17 *cōm. in Emil. Probum* 18 *Miscellaneorum seu variarum lectio- num libri* 14. 18 *opera edita* s 2 & *non edita plura* s 11. 12 *eius Annotationes in Gellium* 66 *lib. de Equuleo* s 10
Hier. Magii seruitus & miseria 16. 32. 43. 77
Hier. Mercurialis laudatus s 86
Hier. Squarzacicus laudat⁹ s 84
hieraphanta tintinnabulū s 91

I N D E X.

<i>historia cuiusd. citharædi</i>	31	<i>eruditus</i>	s 80
<i>historia cuiusd. mulieris venefica</i>		<i>Joan. Buteonis lib. de statere & libra</i>	76
57-18		<i>Ioannes Grammaticus</i>	23
<i>Homæ: us omnigenæ virtutis parens</i>	15. 16. notatus	<i>Ioan. Langinus</i>	s 86
<i>hora ne olim, ut hodie, tintinnabuli sono distincta</i>	34-35	<i>Ioan. Nicol. Justus Magii affinis</i>	35
<i>horologium clepsidra & tintinnabulo constans depictum</i>	36	<i>Ioan. Rosinus</i>	s 86
<i>horologia sonora an antiquis</i>	34.	<i>Joan. Sambucus, bibliothecarius</i>	
35		<i>Cæsius, laudatus</i>	77
<i>horologii sonantis per aquam delineatio</i>	36	<i>Ioan. Tortellii lexicon laudatum</i>	
I.		25 idem acerbe à Gal. Martio reprehensus, & forte contra eum defensus	25
<i>An. Lernutius laudatus</i>	s 84	<i>Joan. Wieri lib. de præstigiis demonum</i>	58
<i>eius carmen ad tumulum</i>		<i>Iosepheus</i>	s 81 laudatus s 89
<i>Petrarcha</i>	<u>ibid.</u>	<i>Io. Scaliger laudatus</i>	s 92
<i>Jassius</i>	31	<i>Iosepheus Zarlino, musicus princeps laudatus</i>	50
<i>Iccius portus, hodie Caletus</i>	s 91	<i>Io. Casaubonus laudatus</i>	s 86.
<i>Imperatoris triumphantis currui tintinnabulum cum scutica cur alligatum</i>	47	97 notatus	s 97
<i>Imperatorum statua v. S</i>		<i>Isiacorum tintinnabula</i>	39
<i>In cubiculo nola, prom.</i>	23	<i>Italica lingua conscripti libri à Magio</i>	18
<i>incitabulum</i>	22	<i>Iudaica superstio, de fide Christiana</i>	27
<i>Indorum ediles, fructus maturos signo dato vendunt</i>	s 86	<i>Jul. Pollux</i>	73
<i>instrumentorum veterum multorum cognitione caremus</i>	71	<i>Iuppiter Capitolinus</i>	s 97
<i>Ioach. Camerarius</i>	s 79	<i>Jouis Dodonæi templum</i>	s 83
<i>Ioannis XXII decretum de tintinnabulis</i>	s 85	<i>lebetes</i>	24
<i>Joan. Alex. Brassicanus I. C.</i>		<i>Iuppiter Tonans</i>	s 97
		<i>Justinianus imp.</i>	17. s 88
			<i>I. Lipsius</i>

I N D E X.

<i>7. Lipsius laudatus</i>	s 6. 86. 89	55. s 83	
<i>Juvenalis</i>	s 83	<i>Lupus episc. Senonum</i>	s 98
L.		M.	
L Aconici clypeus aureus, calor augendi, minuendive		<i>Macrobius</i>	16
<u>22. 28. 29. 30</u>		<i>magistratum tintinnabula, ad litigantes accersendos</i>	71
<i>Laconicum Pisanum</i>	28. 29	<i>Mahometes Bassa</i>	s 10
<i>Laur. Valla</i>	25. 39	<i>mandibula</i>	21
<i>lebetis figura in campanis non optima</i>	75	<i>M. Ant. Bragadinus à Mustafa Bassa vivus excoriatus</i>	s 9. 10
<i>lebetes Dodonai an cāpana fuerint</i>	24	<i>Martialis locus ab aliis non intellectus, explic.</i>	22. 28. &c.
<i>Lemuralia</i>	55	<i>Mart. Delrio Magica disquisitiones</i>	s 23
<i>LL. Burgundiorum</i>	s 88	<i>Mart. Polonus</i>	s 85
<i>Gothorum</i>	ib.	<i>Martinozum</i>	53
<i>libertatis amor</i>	18	<i>Matth. Corvinus rex Pannonia</i>	21
<i>libertatem qui accipiebant, pileū sumebant</i>	19	<i>eius elogium</i>	s 79. 80
<i>libri, honoris ergo, viris principibus offerri solent à suis auctoribus</i>	16	<i>epitaphium</i>	s 80
<i>ligna sacra in supplicationibus</i>	s 82	<i>Medea falx aenea</i>	55
<i>Liuius</i>	55. s 81	<i>memoria eloquentia thesaurus</i>	s 79
<i>Iudi nocturni Diana vel Herodias</i>	57. 58	<i>Menapij</i>	70
<i>Lucanus</i>	55	<i>mendicabulum</i>	22
<i>Lud. Cal. Rhodiginus</i>	55. s 86	<i>è metallis nullumne perinde sonorum ac es</i>	21
<i>Lucianus</i>	37. 38. 40. s 87. 97	<i>monachi tintinnabulo excitatur</i>	33
<i>laudatus, & eius libellus</i>	33	<i>mulieris cuiusd. in ludos diabolicos profecta historia</i>	57. 58
<i>in modo δ σιωπῶν</i>	33	<i>mulierum garrulitas</i>	s 83
<i>obscurus explic.</i>	34 &c.	<i>mulorum: incinnabula</i>	40. s 89
<i>Luna defectu cur ora pulsabant</i>			

I N D E X.

musice gaudere bruta 40
musicus concentus campanarum
in quibusd. locis s 24. 25
Mustapha Bassa s 10

N.

N*Abia, vulgo organa* 70
Neroniana therma s 85
Nic. Leccius tonsor, & scurra § 1
Nic. Reusneri enigma de campana
s 96
Nicol. Sipontinus s 86
Noha in arca instrumentum ad conuocanda bruta 60
Nola vrbs 23 *olim Sidicinum*
s 81
nolæ etymon obscurum 23 *de quo*
s 81 *nolam diu ante Paulinum episc. inuentam esse*
23 *eius usus in venditione piscium* s 86 *in nocturnis vigiliis*
s 90. 91
Nonius Marcellus § 1. s 81

O.

O*B. Gifanius laudatus* 47.
§ 0. s 12
Onufr. Panuinius 26
oraculum Dodoneum vetustiss.
s 83
organata musica 70
Orogenes s 89
Ouidius 24. 40. 55. *ib.* s 82. 89

P.

P*Apaueris codones* 23
Pauli Grillandi lib. de Strigibus seu Lamiis 17
P. Ionius s 80
Paulinus episc. Nolanus 23. s 81
cum inuentorem nola non esse
23 *quamuis id ei adscribunt*
26
pecudes 39
pecudum tintinnabula, & cur ipsi adpendi solent 39 s 88
petalus, galerus 12 *unde dictus*
s 89
petalus in adificiis s 80
petalus, de maiori tintinnabulo,
22
petasiforma in campanis non optima 75
Pet. Ang. Bargaus laudat° s 12
Petrus Martyr Anglar. laudatus s 7
Petr. Messias s 93
Philibertus Rymius Senator Gaudau. s 10
Philip. Rubenii laus s 92
philosophi quidam insignes, serui
16
philosophorum mos 57
Philoxenus s 83
φυλακαι, excubie 44
pileus signum libertatis 19
Pisana turris admirabili modo
con-

constructa 68.69
 piscium venditio tintinnabulo
 indicata 31 s 86
 Plantus 73. s 80 emendatus 48
 nonnullas fabulas in pistrino
 scripsit 15
 Plinius 26.32.35. s 79.80.81.
82.84.88
 Plinius iunior 27
 Plutarchus 42. 47. 73. s 86.87
 Plutarchum facere mentionem
 tintinnabulorum Hebraei sa-
 cerdotis 42
 Polyd. Virgilius 26. 55. s 85
 notatus 23
 Polybius s 81
 porcus grunniens, qui S. Anto-
 nio appingitur s 88
 Porsena regis sepulcri cum tin-
 tinnabulis descriptio 32. 33. s
84.85
 posteritatis ratio habenda scri-
 ptoribus 71
 prepositi in iudicio tintinnabu-
 lum 71
 prestigia demonum 18
 Propertius illustratus 45
 Proserpina sacerdotis tintinna-
 bulum 891
 prostibulum 21
 Pyrotechnia Vannocii Berin-
 gucia 74.75

Q.

Vintilianus s 79 eius a-
 tus 23

R.

Rhodus 19
 Rhotomagi campana ma-
 xima totius Gallie s 96
 Rom. veterum ades ampliss. 33
 eorum mos in mutandis vigiliis
45 greges feruorum possidebat 33
 rouda quid hodie 45

S.

Sabinianus pontif. primus
 campanas turribus templo-
 rum imposuit 26. s 85
 sacerdotes cur cultris aereis vsi 55
 sacerdotis summi Hebraorum
 tintinnabula in veste s 89.90
 sacerdotes dea Syria & eorum
 tintinnabula 38
 sacerdotes Turcarum clamosi 19
 Salamis, hodie Famagusta s 9
 sanctimoniales campanella soni-
 tu conuocata 27
 scala cochlis 19
 Seneca loci s 97
 Senenses capiunt carrocium Flo-
 rentinorum 53
 Senonensis campana s 98
 sepulcrum Porsena cum tintin-
 nabulis 32
 serui etiam quidam è philosophis
 & auctoribus claris 16 seruis
 confuebant ad statuas impe-

I N D E X.

- ratorum 17 serui quum sup-
 plicio afficiendi, plebs conuoca-
 ta tintinnabulis s 92 seruo-
 rum greges olim apud Rom. ho-
 die apud Turcas 33 seruis di-
 midium mentis à Ioue ablatum
 non verè Homerū scripsisse 16
- Seueriana therma s 85
- Sicambri 70
- Sidicinum olim, quæ Nola ho-
 die s 81
- Sid. Apollinaris locus s 88
- silentia abacta æristinnitu s 83
- solaria antiquorum 35
- Solinus s 79
- sonalii s 81
- soni natura & progressus 66, & c.
- sonus sine aère non fit 21
- fontes cum tintinnabulo ad sup-
 plicium ducebantur 46. 48
- Sophoclis interp. s 81
- Spartianus 29. s 79
- squillæ de campanis, apud Pe-
 trarcham 25
- squillare 25
- statere non magno maximarum
 campanarum pondus posse de-
 prehendi 76
- statua imperatorum presidium
 seruorum & miserorū olim 17
- Stentore clamosior pron. s 93.
- 24
- Stephanus s 83
- Statius 91
- S. Stephani campana s 98
- Strabo 31. 39. 50. s 82. 86
- Suetonius illustrat. s 97
- Suidas antiquitatum collector nō
 aspernandus 50 eius lexicon seu
 collectanea 23 alibi laudatus 46.
 50. s 81. 83. 89. 90. 91
- symandrum (nesciotamen an
 non rectius sit semantrum, om-
 mar(εν) *Græcorum* 60 eius usus
 ibid. descriptio 61 pictura 63
- Synodorum acta s 82
- Syria dea s 87 eius sacerdotes
 erronei 38 eorum tintinna-
 bula 37. s 87
- T.
- Tacitus 47
- Talismāni Turcarū s 94
- Temesa urbs 24. s 82
- Temesæ æra 24. s 82. 83
- tempestatū auctores demones 56
- Tempſa s 82
- Terentius illustratus 73. 74
- Tertullianus s 87
- theatrorum, in gradibus vasa
 quedam ampliora locata, voci-
 bus augendis 67.
- Theocriti Schol. 91
- therma Diocletiana, Alexan-
 drine, Agrippina & c. quique
 de thermis scripsere s 85. 86
- thymarum constructio 30
 in ther-

in thermis tintinnabula fuisse

22. 29

Th. Seghetus laudatus s 11

tibiam crotalo iungūt Turca 51

tibia & tympanum Germanorū

in vigiliis 45

tibia funebres. 46

tin, tin 22

tinnitus ab are 21

tintinnire 22. s 81

tintinnabuli etymō 21. s 81 va-

ria alia voces idem designantes

21

tintinnabulum vehiculi etiam

genus s 92

tintinnabula apud antiquos fu-

isse verēne quidam negauerint

25 tintinnabuli inuentorem i-

gnorari 26 materia 21 tintin-

nabula in horologiis 35. 36 in

familia excitanda 33. s 86. 87

usus hodiernus in excubiis s 90

cur triumphantis imperatoris

curruī unum alligatū 47 tin-

tinnabulum D. Antonii 38

tintinnabulum castrēse 51 &c.

Iassicum 31 tintinnabulorum

usus varius & commoda 20.

158 sonus securitatis & auctori-

tatis indicium 27. 70 vis 55

&c. maiora veterum & publi-

ca 28 &c. tintinnabula ceno-

biorum 33. 73 ad adiun. fores

usus 22. 73 tintinnabulorum

concentus in quarund. urbium

turribus 70. s 94. 95 tintin-

nabulorum usus in adib. ma-

gnatum s 97 in circumeūdis

vigiliis 44. 45 in thermis 22.

29 minorum usu hodie apud

principes & magistratus 71

tintinnabulis, Turcarum &

Gracorum temp'la carere 58.

59 &c. tintinnabula in veste

Hebrai sacerdotis 42. 43. 44. s

89 tintinnabula sacerdotis

Dea Syria 37. 38

tintinnabula in sepulcro regis

Porfena 32. s 84. 85 tintinnabu-

la ē fontis collo appensa dum ad

supplicium ducerentur 46. 48

s 92 tintinnabula in explora-

tione equorum s 89 pecoribus

appensa 39. s 88. 89 tintinna-

bulis arcentur balena s 88

tintinnabulati vel tinnabulati

greges s 88

tintinnacula forte pro tintinna-

bulis 48

Traiani columna 59

triumphantis imperatoris cur-

ruī cur tintinnabulum cū scu-

tica adalligatum 47

tonitru infrinḡi campanarum

sonitu 57. s 91

tubarum argētearum apud He-

I N D E X.

breos descriptio	6	81.82	venditione tinnabulo indicatur plateatum Antverpia	s	86			
Turca greges feruorum possident			Veneta		72			
33 Turcarum crotala	51		venorum vis in sono rapiendo vel prouehendo		68			
dotum apud eos clamores sollemnes, vice campanarum	52.	s	Vessasiani & Titi therma	s	85			
94 eorum templa carere tintinnabulis	58.59	&c.	uestium veterum multarum cognitione caremus		71			
turtis butyri Rhotomagi	s	97	Villanii Florentini chronica		53			
turres campanaria	59	earum constructio	66.67	&c.	quadam nobiliores	68.69	s.	94
turre, tintinnabulis sonor. u. apud veteres non fuisse	21.26.	27	turres arte quasd. ita constructas, ut pclinata casura videant		68.69			
turres Turcarum iuxta templa	59	& earum descriptio	ib.					
tympani usus vetus			50					
tympanum musicum multa tintinnabula continens			50					
tympanum & tibia Germanorum in vigilibus mutandis			45					
V.								
V Annocii Beringucii Senensis pyrotechnia			74.75					
Varro 22 πολυγενεωτατος dictus								
32 eius opera ferè interierunt			32					
vasa in theatrorum gradibus ampliora cui fini			67					
W.								
W Alfr. Strabo				s	81			
Z.								
Z Enobius				s	83			
Zonaras historicus non omnino contemnendus			46	eius locus	46.47			

F I N I S.

Obiter quadam animaduertimus menda: qua ita corrige. 31, 55, 16 vrbes; 32, 7 Varro 33, 11 vsuuenire, & v. vlr. par sit, 37, 15 SACERDOTEM 39, scilicet existant, 59, 14 Romæ in 68, 2 n. omenta, scilicet